

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lotta Eloranta, Elina Salonen

LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ KIINTYMYSSUH-
TEEN TUKEMISESTA PIENRYHMÄKODISSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

ELORANTA, LOTTA &

SALONEN, ELINA

Lastensuojelun työntekijöiden näkemyksiä
kiintymyssuhteen tukemisesta pienryhmäkodissa

Opinnäytetyö

68 sivua + 2 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Miia Heikkinen

Toimeksiantaja

Jaana Ström-Hietanen, Ryhmäkoti Tinttaralla

Elokuu 2013

Avainsanat

lastensuojelu, kiintymyssuhde, traumatisoitunut lapsi,
kiintymyssuhdevaurio, kiintymyssuhdehistoria

Opinnäytetyö selvittää, miten lastensuojelun ryhmäkodissa voidaan tukea lasten kiintymyssuhteen muodostumista. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää menetelmiä, joilla voidaan tukea kiintymyssuhteen vahvistamista ryhmäkodissa sekä tutkia kiintymyssuhteen mahdollisen muodostumisen haasteita. Teoreettisena viitekehyksenä on kiintymyssuhdeteorian näkökulma, jonka mukaan kehityksen vaurioituminen ja korjaantuminen tapahtuvat vuorovaikutuksessa lapsen ja kasvattajan välillä. Työssä pohditaan myös sitä, kuinka paljon sijaiskasvattajan oma kiintymyssuhdehistoria ja kasvatustietoisuus vaikuttavat lastensuojelutyön tekemiseen.

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Ryhmäkoti Tinttarallaan, joka on yksityinen Kuusankoskella sijaitseva lastensuojelulaitos. Tarkoituksena oli löytää menetelmiä ja tietoa, joiden avulla Ryhmäkoti Tinttaralla pystyy kehittämään toimintaansa ja kasvattamaan lasten tunnepuolen hyvinvointia.

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimivat tämän päivän lastensuojelu ja lastensuojelua ohjaavat lait, kiintymyssuhdeteoria, kiintymyssuhteen kehittyminen sekä sen merkitys ja vauriot. Tutkimusaineiston keruu suoritettiin kvalitatiivisena, yksilöllisten teemahaastattelujen pohjalta. Tutkimuksessa haastateltiin viittä Ryhmäkoti Tinttarallan työntekijää, joiden vastauksia analysoitiin kerättyyn teoriaan pohjaten.

Opinnäytetyön johtopäätöksissä esiin nousivat erityisesti kasvattajan oman kiintymyssuhdehistorian tunteminen sekä kasvatustietoisuus. Ryhmäkodissa kiintymyssuhdetta tukevia ja arjessa toimivia menetelmiä ovat muun muassa lähiaikuisuus sekä kasvattajan oman asenne ja sensitiivisyys työn tekemiseen.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

ELORANTA, LOTTA &

SALONEN, ELINA

Child welfare workers' views on supporting attachment in a group home

Bachelor's Thesis

68 pages + 2 pages of appendices

Supervisor

Miia Heikkinen, senior lecturer

Commissioned by

Jaana Ström-Hietanen, group home Tinttaralla

August 2013

Keywords

Child welfare, attachment, traumatized child, damage of attachment, attachment history

The purpose of our thesis was to examine how the formation of children's attachment can be supported in a group home of child welfare. Our study aimed to find methods to strengthen the formation of attachment in a group home, as well as to investigate its potential challenges.

We also considered the question of how much the foster educator's own attachment history and awareness of upbringing will influence her child welfare work.

We carried out our thesis as an assignment to Tinttaralla group home, which is a private child welfare institution located in Kuusankoski. Our goal was to find methods and information to help group home Tinttaralla to develop its operation and to increase the children's emotional well-being.

The theoretical framework of the thesis consisted of the current child welfare and the laws controlling it, attachment theory and the development, importance and the damage of attachment. In the empirical part of the thesis the process of working, the progress and implementation of the study were described. The research data was collected using a qualitative method, based on individualized theme interviews. Five employees of group home Tinttaralla were interviewed in the study and their answers were analyzed in connection with the theory gathered.

In the conclusions of the thesis we concentrated on the educator's knowledge of her own attachment history and awareness of upbringing. We emphasized among various methods supporting attachment in a group home the close adult relation and the educator's own attitude and sensitivity in her work.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ RYHMÄKOTI TINTTARALLA	8
3	LASTENSUOJELU	9
	3.1 Lastensuojelun nykytila	10
	3.2 Lastensuojelun lainsäädäntö	10
	3.3 Sijaishuolto	11
4	KIINTYMYSSUHDE	12
	4.1 Kiintymyssuhdeteoria	13
	4.2 Kiintymyssuhdemallit	14
	4.2.1 Turvallinen kiintymyssuhde	16
	4.2.2 Välttelevä kiintymyssuhde	16
	4.2.3 Ristiriitainen kiintymyssuhde	17
	4.2.4 Disorganisoitunut kiintymyssuhde	17
	4.3 Kiintymyssuhteen kehittyminen	18
	4.4 Kiintymyssuhteen merkitys	19
5	HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN KIINTYMYSSUHDE	19
	5.1 Traumatisoituneet lapset	20
	5.2 Häiriöt kiintymyssuhteessa	22
	5.3 Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö	23
	5.4 Traumaperäinen kiintymyssuhdehäiriö	23
6	KIINTYMYSSUHTEEN TUKEMISEN MENETELMÄT RYHMÄKODISSA	24
	6.1 Lähiaikuinen-menetelmä	26
	6.2 Tunnekasvatus	27
	6.3 Terapia	28
	6.3.1 Theraplay	28

6.3.2	DDP-terapia	29
6.4	Muut terapeuttiset menetelmät	29
6.5	Tunnevirittäytyminen ja PACE-asenne	30
7	KASVATTAJAN OMAT KOKEMUKSET	31
7.1	Kasvattajan kiintymyssuhdehistoria	31
7.2	Työntekijän kasvatustietoisuus	33
8	AMMATTIMINÄN KEHITTÄMINEN	33
8.1	Terapia ja työnohjaus	34
8.2	Reflektiivinen, analyttinen työote	35
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
9.1	Tutkimuskysymykset ja -menetelmät	36
9.2	Aineiston keruu	38
9.2.1	Aineiston analysointimenetelmä	39
9.2.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	40
9.3	Tutkimuksen kulku ja opinnäytetyöprosessi	42
10	TULOKSET	43
10.1	Työntekijöiden kokemus kiintymyssuhteesta	43
10.1.1	Kiintymyssuhteen merkitys	44
10.1.2	Kiintymyssuhdevaurioituneen lapsen oirehtiminen	45
10.2	Kiintymyssuhdetta tukevia menetelmiä	46
10.2.1	Suhteen alussa	47
10.2.2	Arjen keskellä	48
10.2.3	Lähiaikuinen menetelmä	49
10.2.4	Terapeuttiset menetelmät	51
10.2.5	Tunnevirittäytyminen	52
10.3	Kiintymyssuhteen haasteet ryhmäkodissa	52
10.3.1	Työntekijöihin liittyvät haasteet	53
10.3.2	Haasteet liittyen biologisiin vanhempiin	54
10.3.3	Työntekijän aiemmista kokemuksista syntyneet haasteet	55

10.4 Työntekijän tärkeät henkilökohtaiset ominaisuudet	56
10.4.1 Työntekijän omat kokemukset	57
10.4.2 Työnohjaus sekä työntekijän terapia	58
11 POHDINTA	59
11.1 Yhteenveto	59
11.2 Luotettavuuspohdinta	60
11.3 Oman oppimisprosessin kuvaus	60
11.4 Kehittämisehdotukset	61
LÄHTEET	65
LIITTEET	
Liite 1. Teemahaastattelun runko, haastatteliijoille	
Liite 2. Teemahaastattelun runko, haastateltavan versio	

1 JOHDANTO

”Rakasta lastasi, opettele hänen sydämeensä kätkeytyvä laulu ja laula se hänelle, kun hän on unohtanut sen”(Tuntematon, teoksessa Hughes 2011, 18).

Lastensuojeluun on kohdistunut viime aikoina paljon kritiikkiä ja arvostelua sen heikon yhtenäisyyden, eriarvoisten palveluiden, riittämättömien resurssien sekä puutteellisen valvonnan vuoksi. Kritiikki on johtanut lastensuojelukentän perusteelliseen tutkimintaan. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi 19.6.2013 lastensuojelun loppuraportin, jossa tuotiin esille konkreettisia epäkohtia lastensuojelun toimimattomuudesta sekä esitettiin kehitysehdotuksia lastensuojelun tehokkuuden, yhtenäistämisen ja laadun parantamiseksi (Toimiva lastensuojelu 2013). Palveluiden tarjoaminen ja kehittäminen on viime kädessä kuntien vastuulla ja valtakunnalliset linjaukset, joilla pyritään parantamaan asiakkaan etua, jäävät toisinaan kuntien säästötoimenpiteiden jalkoihin. Kunnallisen tason päättäjiltä vaadittaisiin erityistä kaukonäköisyyttä ja sosiaalista silmää nähdä ennaltaehkäisevän työn ja oikea-aikaisen avun saamisen tuoma taloudellinen ja myös inhimillinen säästö erityisesti lastensuojelun kentällä.

Lastensuojelun toimimattomuudesta kärsii aina itse asiakas, lapsi, jonka tulisi olla avunsaannin keskiössä. Lapsi, joka jää vaille tarvitsemiaan palveluita ja tukitoimia, voi vaurioitua elinympäristössään fyysisesti, henkisesti sekä psyykkisesti. Tilanne vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja aloittaa tapahtumaketjun, joka seuraa lasta läpi elämän. Lapsen henkinen hyvinvointi ja turvallinen kiintyminen vaurioituvat. Nämä vaikuttavat lapsen kehitykseen, oman identiteetin syntymiseen, ihmissuhteisiin sekä lopulta jopa ylisukupolvisena omaan vanhemmuuteen ja oman lapsen hoivaamiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia kiintymyssuhdetta sekä sen häiriötekijöitä lastensuojelun kentällä. Tutkimme kiintymyssuhdetta, sen syntymistä ja merkitystä teorian kautta. Perehdymme traumatisoituneen lapsen kiintymyssuhteen mahdollisiin vaurioihin sekä pohdimme niitä tervehdyttäviä menetelmiä, joita lastensuojelulaitoksessa on mahdollista toteuttaa. Työmme toteutetaan kvalitatiivisena tutkimuksena teema-haastattelua käyttäen. Haastattelemme opinnäytetyössämme viittä Ryhmäkoti Tinttarallan työntekijää siitä, kuinka he työssään kokevat sijoitettujen lasten kiintymyssuhteen ja sen erilaiset haasteet. Tarkoituksenamme on tätä kautta selvittää ryhmäkodin

arkeen sopivia menetelmiä ja työtapoja, joiden avulla lasten kiintymistä voidaan tukea ja vahvistaa.

Toteutamme työn tutkimusosuuden työntekijän näkökulma keskiössä: kuinka työntekijä voi omalla toiminnallaan vaikuttaa traumatisoituneiden lasten kuntoutumiseen sekä vahvistaa omaa ammatillisuuttaan. Pohdimme työntekijöiden oman kiintymyssuhdehistorian vaikutusta kasvattajan työn tekemiseen ja heidän omaa kasvatustietoisuuttaan sekä sitä, kuinka kehittää omaa työminää vastaamaan traumatisoituneiden lasten tarpeisiin.

2 TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ RYHMÄKOTI TINTTARALLA

Ryhmäkoti Tinttaralla on vuonna 2005 perustettu kodinomainen, yksityinen lastensuojeluyksikkö Kuusankoskella. Ryhmäkodissa asuu tällä hetkellä viisi 8–15-vuotiasta sijoitettua lasta ja nuorta. Osa lapsista on tullut ryhmäkotiin avopuolen lyhytaikaisina sijoituksina, osa sen sijaan on asunut Tinttarallassa jo vuosia pitkäaikaissijoitettuna huostaanoton seurauksena. Tutkimusympäristönä Ryhmäkoti Tinttaralla on meille molemmille jo ennestään tuttu, sillä olemme työskennelleet siellä.

Tinttarallassa on tällä hetkellä kuusi työntekijää. He ovat koulutustaustaltaan sosionomeja, sosiaalikasvattajia ja lähihoitajia. Työntekijät ovat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisia, joilla on aiempaa työkokemusta muun muassa perhetyöstä, päihde- ja mielenterveystyöstä sekä lastensuojelusta. Tämän lisäksi työntekijät osallistuvat moninaisesti alan koulutuksiin kasvattaakseen ammattitaitoaan ja ymmärrystään lastensuojelusta sekä pysyäkseen alan jatkuvassa kehityksessä ajan tasalla.

Ryhmäkoti Tinttarallan perustehtävä on turvata lapsille hyvä hoito ja kasvatus sekä kehitystasoon nähden tarpeellinen huolenpito ja valvonta. Tinttaralla huolehtii lasten turvallisuudesta ja kannustaa lapsia kohti itsenäistymistä sekä kasvamiseen vastuulliseen aikuisuuteen. Yksikkö ohjaa ja tukee lasten tasapainoista kehitystä jokaisen lapsen henkilökohtaiset tarpeet huomioiden. Kaikki saavat kuntoutuakseen tarvitsemansa palvelut myös ryhmäkodin ulkopuolelta. Lapsilla on hyvin moninaisia kokemuksia taustallaan, joten he tarvitsevat erilaisia tukitoimia ja terapioita selvitäkseen kokemuksistaan. (Ström-Hietanen 2013.)

Ryhmäkoti Tinttarallan toimintaperiaatteena on tarjota laadukasta hoitoa ja kasvatusta läsnäolevan aikuisuuden keinoin. Toimintatapana on osallistaa lapsi mukaan yksikön toimintaan. Lapset ja nuoret osallistuvat kehitystasonsa mukaisesti arkipäivän rutineihin, ja tätä kautta oppivat yhteisvastuullisuutta sekä mallia arjen hallinnasta. Tinttarallan toiminta-ajatus on tuottaa laadukasta lastensuojelupalvelua perinteisellä ”rajat ja rakkaus”- menetelmällä lapsen yksilöllisyyden huomioiden. (Ström-Hietanen 2013.)

Tinttaralla tarjooa lapsille pitkiä, pysyviä ihmissuhteita sekä lapsen kohtaamista kokonaisvaltaisena yksilönä. Osa ryhmäkodin lapsista tulee kodista, jossa heille ei ole rakentunut tervettä kiintymyssuhdetta eikä ole syntynyt kuvaa turvallisuudesta, luotettavasta aikuisesta. Ihmissuhteita tukemaan ryhmäkodissa on käytössä lähiaikuinenmenetelmä, jossa jokaiselle lapselle ja nuorelle on määritelty oma aikuinen, joka vastaa hänen asioistaan ja viettää aikaa hänen kanssaan. Tällä pyritään luomaan yksi vahva suhde asiakkaan ja työntekijän välille, ja sitä pyritään vahvistamaan esimerkiksi kahdenkeskisellä laatuajalla.

Ryhmäkodin pyrkimyksenä on kiinnittää työntekijät yritykseen, jotta vaihtuvuus työntekijöiden keskuudessa olisi mahdollisimman pientä. Hylkäämiskokemuksia taustallaan kantavat lapset kokevat työntekijöiden vaihtuvuuden hankalaksi. He tarvitsevat äärimmäistä pysyvyyttä saadakseen kasvatettua luottamusta turvalliseen aikuiseseen, joka ei hylkää. Ryhmäkoti Tinttarallan tavoitteena on rakentaa lapsille mahdollisimman vankka turvaverkosto sekä pyrkiä säilyttämään yhteydet biologiseen sukuun. Lasten värikkäistä taustoista huolimatta sidettä biologiseen sukuun pidetään lapsen edunmukaisena ja tärkeänä. Tämän eteen Tinttarallassa tehdään suunnitelmallista työtä sosiaalitoimen kanssa sekä perhetyötä, jotta lasten kontaktit biologiseen sukuun säilyisivät.

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun tarkoitus on lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien edistäminen sekä turvaaminen, eriarvoisuuden tasoittaminen sekä lapsen ja aikuisen välisen emotionaalisen kohtaamisen tarjoaminen jokaiselle lapselle (Oranen 2012). Lastensuojelusta puhutaan usein suurena yhteiskunnallisena taakkana, joka nähdään taloudellisena ja moraalisen ongelmana sekä palvelujärjestelmän toimimattomuutena. Tällainen näkökulma lastensuojeluun on vino. Pääasiallisesti lastensuojelu on elämää ja intohimoista työtä, selviytymistarinoita ja epäonnistumisia, luottamuksen rakentamista ja tasapainoisen elämän edellytysten luomista. (Koskiluoma 2013, 3.)

3.1 Lastensuojelun nykytila

Lastensuojelun kenttä elää tällä hetkellä jatkuvassa muutospaineessa. Jokaiselle lapselle tulisi tarjota laadullisesti samanarvoiset, lapsilähtöiset palvelut, mutta samaan aikaan puutteelliset määrärahat, epäselvät linjaukset sekä epätietoisuus vastuualueista ja työntekijöiden oikeuksista hidastavat työn kehittämistä ja toteuttamista.

Lastensuojelun huostaanotot ovat lisääntyneet 1990-luvulta tasaisesti, ja niiden hillitsemiseksi pyritään luomaan uudenlaisia palveluita ja ratkaisuja. Nykypäivän lastensuojelutyön painopiste on vuonna 2012 uudistetun lastensuojelulain mukaisesti siirtymässä korjaavista palveluista ehkäisevään toimintaan. Varhaisen tuen ja oikea-aikaisen intervention, eli väliintulon, toivotaan vähentävän huostaanottoja ja lisäävän perheiden hyvinvointia. Lastensuojelun muut muutokset pyrkivät lapsen osallisuuden tukemiseen, viranomaisyhteistyön kehittämiseen ja läpinäkyvyyteen sekä suunnitelmallisen työn tehostamiseen. (Oranen 2012.)

Sosiaali- ja terveysministeriön 19.6.2013 julkaisema lastensuojelun loppuraportti painottaa selvityksessään lastensuojelukentän menetelmien ja käytäntöjen yhdenmukaistamista. Työntekijöiden osaamista on vahvistettava lastensuojelun erikoistumiskoulutusten avulla, ja tämän lisäksi työntekijäresursseja on lisättävä välittömästi. Tutkimuksessa todetaan, etteivät ruohonjuuritason tieto ja tarpeet välity päätöksentekijöille asti, jolloin palveluiden ja todellisen avun kysyntään ei pystytä riittävästi vastaamaan nykyisellä tarjonnalla. (Toimiva lastensuojelu 2013.)

3.2 Lastensuojelun lainsäädäntö

”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (Lastensuojelulaki 1. §).

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Sen tavoitteena on huomioida vanhempien oikeus päättää lapsensa asioista, mutta toisaalta siinä korostetaan viranomaisen velvollisuutta huomioida lapsen etu kaikessa toiminnassaan. Uusi lastensuojelulaki painottaa lastensuojelutoimenpiteiden laatua ja avohuollon tukitoimien merkitystä yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun järjestämisessä. Kuitenkin ilman kuntien panostusta sosiaalityöntekijäresursseihin, avohuollon tukitoimiin ja ennaltaehkäisevään

lastensuojeluun varattaviin määrärahoihin, jää lain tuoma uudistus puolitiehen. (Räty 2007, 17.)

Toiminta lastensuojelun kentällä perustuu vahvasti sitä määrittävään lainsäädäntöön. Sijaishuoltoa koskevaa lainsäädäntöä on runsaasti, ja se pitää sisällään muun muassa säännöksiä sijaishuollon toiminnasta, sijaishuoltoyksikön tarjoamasta kasvuympäristöstä, työntekijöiden kelpoisuuksista ja lapsen erityisistä oikeuksista sekä osallisuudesta. Lapsen etu on lastensuojelun pääperiaate, ja sitä korostetaan laissa moneen otteeseen. Lapsen etu saa sisältönsä riippuen lapsen iästä, kehitystasosta sekä siitä elämäntilanteesta, jossa lapsi juuri sillä hetkellä elää. (Räty 2007, 293.)

3.3 Sijaishuolto

”Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla” (Lastensuojelulaki 49. §).

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle useilla erilaisilla päätöksillä, joiden tarkoitus ja perusteet sekä oikeudelliset vaikutukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä (Saastamoinen 2008, 24). Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan huostaanottama lapsi. Tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeus päättää sijoituksesta. Sijoittava kunta on vastuussa siitä, että sijaishuoltopaikka on lapsen tarpeen mukainen. Lapsen sijaishuollon järjestämisestä ja sijaishuollosta aiheutuvista kustannuksista vastaa se kunta, jossa lapsen huostaanottamisen ja sijaishuollon tarve on syntynyt. (Sijaishuolto 2012.)

Huostaanotto on interventio lasten ja vanhempien henkilökohtaiseen elämään. Lastensuojelulain mukaan huostaanotolla pyritään lapsen myönteisten kasvu- ja kehitysedellytysten turvaamiseen ja lapsen elämää kuormittavien tekijöiden poistamiseen. Sijaishuollon tehtävänä on taata, että nuo tavoitteet toteutuvat. (Aalto, Alasuutari, Heino, Lamponen & Rautanen 2012, 97.)

Lapsen sijaishuoltopaikassa saama hoito ja kasvatus sisältävät lapsen arjesta huolehtimisen ja perushoidon. Lapselle pyritään luomaan turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Lapsen tulee saada tuntea itsensä ymmärretyksi sekä osalliseksi omissa asioissaan, hänelle tulee taata fyysinen ja psyykinen turvallisuus sekä hyvinvointi. Sijaishuollossa on tärkeää auttaa lasta luomaan myönteisiä ja läheisiä ihmissuhteita sekä työskennellä yhteistyössä lapsen ja tämän perheen kanssa. Pysyvien ja läheisten ihmissuhteiden vuoksi lapsen sijoituspaikan tulisi mahdollisuuksien mukaan säilyä samana. Lapsen toistuvat sijoitukset eri paikkoihin eivät ole lapsen edun mukaisia, ja ne voivat vahingoittaa lapsen kehitystä ja positiivista kiinnittymistä aikuisiin sekä aiheuttaa suurta turvattomuutta. (Saastamoinen 2008, 22–23.) Myös lastensuojelulaki pitää lapsen kehityksen kannalta tärkeänä lapsen oikeutta läheisiin ihmissuhteisiin ja erityisesti lapsen oikeutta saada osakseen ymmärrystä ja rakkautta (Räty 2007, 27).

4 KIINTYMYSSUHDE

Kiintymyssuhde kasvattajan ja lapsen välillä on tärkeä tekijä lapsen kehityksessä. Kiintymyssuhde pystyy jatkuvasti ohjaamaan lasta myönteisellä tavalla ilman, että hän joutuu luopumaan itsenäisyydestään tai yksilöllisyydestään. Kasvattajan tulee löytää tasapaino eri ulottuvuuksien välillä: riippumattomuus ja riippuvuus, valinnanvapaus ja sääntöjen noudattaminen, itsenäisyys ja emotionaalinen läheisyys sekä turvallisuuden säilyttäminen ja uusien asioiden tutkiminen. Kaikissa ihmissuhteissa toimivuus rakentuu siitä, miten kumpikin osapuoli vaikuttaa toisiinsa. Jos kasvattaja sallii lapsen vaikuttaa itseensä, hän ei suinkaan menetä auktoriteettiaan, vaan päinvastoin lapsi kokee hänet viisaammaksi ja hyväksyy aikuisen paremmin. Kun aikuinen pystyy siihen, että antaa lapsen myötävaikuttaa aikuisen päätöksiin, pystyvät aikuinen ja lapsi virittäytymään paremmin samaan tunnetilaan. Tällainen vuorovaikutus sekä auttaa kyseisessä tilanteessa että hyödyttää kehittymässä olevaa ihmissuhdetta. Konteksti, jossa tällainen vuorovaikutus tukee kehitystä ja paremman ihmissuhteen syntymistä, muodostuu turvallisuudesta, tuesta ja vastavuoroisesta mielihyvästä sekä asioiden jakamisesta. Tällainen vuorovaikutus antaa lapsen kokea syvää luottamusta ja sitoutumista, jolloin yhteiset kokemukset sulautuvat yhteen ja kehittyvät itsetuntemukseksi. Positiiviset kokemukset antavat lapselle ydintuntemuksen omasta arvostaan. (Hughes 2011, 15–17.)

Tuoreimmista tutkimuksista on selvinnyt, miten ihmisen aivot toimivat hyvissä ihmissuhteissa. Näillä suhteilla on keskeinen merkitys lapsen kognitiivisen, emotionaalisen, sosiaalisen sekä käyttäytymiseen liittyvän kehityksen ja jopa biologisen kehityksen kannalta. Käytännössä uuden tiedon tärkein merkitys tulee selvimmän näkyviin kasvattajan ja lapsen välisessä kiintymyssuhteessa. Uuden tiedon avulla on mahdollista yhdistää neurotieteestä ja lapsen kehityksen tutkimuksesta saatu valtava määrä tietoa käytännön kasvatuseräisiin ja hoitomenetelmiin. (Hughes 2011, 15.)

4.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteoriaa on luonnehdittu teoriaksi tunteiden säätelystä. Aivan alussa on tarpeellista, että vauvan ja äidin aivot ”keskustelevat” keskenään tunteiden, kiihtymyksen, motivaation ja läheisyyden säätelyn yhteydessä. Näistä pienistä hetkistä, joissa äiti ja lapsi ovat vuorovaikutuksessa keskenään, syntyy prototyyppisiä eli representaatioita, jotka muodostavat suurempina kokonaisuuksina skenaarioita eli tapahtumien käsikirjoituksia. Vähitellen nämä representaatiot sulautuvat sisäisiksi työskentelymalleiksi. Opitut tavat lapsella voivat olla kuin toinen luonto, lapsen selviytymiskeinoja. Nämä keinot voivat joskus olla huonoja ja aiheuttaa ympäristössä, esimerkiksi päiväkodissa, kahnauksia. Siksi lapsi tarvitsee tällaisten ”huonojen” mallien poisoppimiseen erittäin paljon aikuisten apua ja tukea. Lapsen täytyy luottaa siihen, ettei mitään pahaa tapahdu, vaikka hän muuttaisikin omaa toimintaansa. (Sinkkonen 2001, 35–39.)

Brittiläinen lastenpsykiatri John Bowlby oletti, että kiinnittymiskäyttäytyminen on ihmislajissa ja nisäkkäissä biologisesti säädeltyä. Darwinin evoluutioteoria on vaikuttanut Bowlbyn näkemykseen siitä, että miljoonien vuosien kuluessa lajeille on kehittynyt käyttäytymistä, jonka on tarkoitus säilyttää laji hengissä elinympäristössään. Bowlbyn mukaan kiinnittymiskäyttäytymistä ohjaavat geneettinen käyttäytyminen sekä muuttuva kasvuympäristö. (Silven 2010, 66–67.)

Bowlbyn päätelmiin vaikuttivat kliiniset kokemukset. Empiirisen tiedon pohjalta hän päätteli, että epäsosiaalisesti käyttäytyvät lapset olivat kohdanneet useammin läheisissä ihmissuhteissaan menetyksiä kuin lapset, jotka kärsivät levottomuus-, ahdistuneisuus- ja masennusoireista. Toisen maailmansodan tapahtumista Bowlby sai lisätukea teorialleen. Pommituksia pakoon lähetetyt ja vanhemmista eroon joutuneet lapset selvisivät sodan kauhuista tunnetasolla huonommin kuin kaupunkiin vanhempiansa luokse jätetyt lapset. (Silven 2010, 67.)

Moderni kiintymyssuhdeteoria on tieteelliseen näyttöön perustuva näkemys lapsen kehityksestä läheisissä ihmissuhteissa. Teoria on rakentunut Bowlbyn uraauurtaville ajatuksille sekä Mary Ainsworthin tieteellisille havainnoille kiintymyssuhteista. Kiintymyssuhdeteorian mukaan ihan pieni lapsi muodostaa tunnesiteen eli kiintymyssuhteen läheisiin ihmisiin perheen piirissä. Tästä suhteesta lapsi saa hoivaa, turvaa ja lohtua. Aivan läheisin ihminen pienelle lapselle on useimmiten oma äiti, mutta se voi olla kuka tahansa kuten isä, adoptiovanhempi tai joku muu, joka kantaa vastuun lapsen hyvinvoinnista. Tutkimus on osoittanut, että vauva voi muodostaa kiintymyssuhteita moniin ihmisiin. Näitä suhteita kutsutaan rinnakkaisiksi kiintymyssuhteiksi. Tällaiset erityiset suhteet syntyvät kokemuksista, joita lapsi saa ollessaan vuorovaikutuksessa läheisten kanssa. (Silven 2010, 71.)

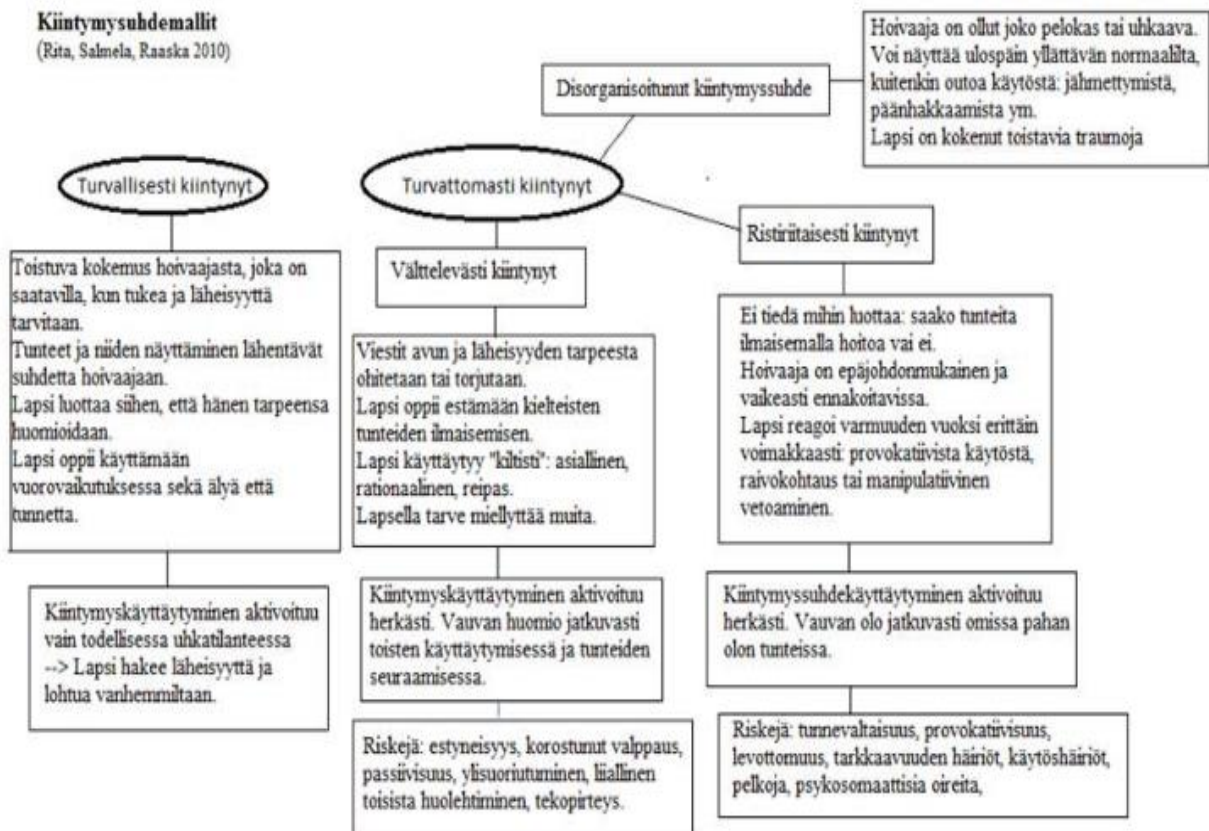
Bowlbyn mukaan kiintymyssuhdeteoria on tapa käsitteellistää ihmisen taipumusta luoda vahvoja tunnesiteitä valikoituihin ihmisiin. Hän selittää emotionaalisen ahdingon ja persoonallisuuden monien häiriintymisen muotojen (kuten ahdistuksen, vihan, depression ja välinpitämättömyyden) syntyvän kiintymyssuhdehahmosta vastentahtoisen eroon joutumisen ja menetyksen seurauksena. Lapsen suhde hoivaavaan aikuiseen organisoituu tietynlaiseksi rakenteeksi ja systeemiksi, joka aktivoituu aina, kun turvallisuudentunne on uhattuna. Vauva kiintyy siis jollakin tavalla hoitajaansa aina, vaikka hoiva olisi puutteellista tai lapsi tulisi jopa pahoinpidellyksi. Lapsella ei valitettavasti ole vaihtoehtoja, sillä huonokin hoiva auttaa sentään pysymään hengissä. Kaikki vanhemmat eivät kykene rakastamaan lapsiaan, ja tämä heijastuu kiintymyssuhteeseen. Vauvan kovaääninen itku ja takertuminen hoivaajaan eivät välttämättä kerro vahvasta kiintymyssuhteesta, vaan ne voi kertoa pelosta, tuskasta ja turvattomuudesta. (Sinkkonen 2001, 31–33.)

4.2 Kiintymyssuhdemallit

Kasvaakseen terveeksi ja vahvaksi lapsi tarvitsee aikuisen huolenpitoa, johon sisältyy ravintoa, lämpöä ja suojaa. Kasvaakseen tuntevaksi ja rakastavaksi lapsi tarvitsee hoivaa, joka kasvattaa hänen kykyään luottaa ja kiintyä. Synnynnäisesti jokainen lapsi on valmis kiinnittymään aikuiseen. Jos lapsen kasvuympäristö ei ole ollut riittävän turvallinen, ei lapsi kykene käyttämään voimavarojaan kasvulleen tärkeisiin kehitystehtäviin. (Mäkelä 2006, 10.)

Terveissä perheissä vauva rakentaa turvallisen kiintymyssuhteen vanhempiinsa luonnollisesti. Tällöin vanhemmat ovat koko ajan vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa ja rakentavat tunnesiteen häneen. Päivästä toiseen vanhemmat ikään kuin tanssivat lapsensa kanssa. Mutta on toisenlajisiaakin perheitä, joissa ei tanssita tai edes kuulla musiikkia. Näissä perheissä lapsi ei kykene muodostamaan turvallista kiintymyssuhdetta. (Hughes 2006, 21.)

Kiintymyssuhdeteorian kehittäjä John Bowlby on yhdessä Mary Ainsworthin kanssa jaotellut kiintymyssuhdemallit alun perin turvalliseen ja turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Myöhemmin tutkijat ovat jakaneet turvattoman kiintymyssuhteen kolmeen alaryhmään. Ne ovat välttelevä, ristiriitainen ja disorganisoitunut kiintymyssuhde (ks. kuva 1).

Kuva 1. Kiintymyssuhdemallit (Rita, Salmela, Raaska 2010)

4.2.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisesti kiintynyt lapsi on saanut hoivaajaltaan sekä tietoa että oikeaa tunnetta. Elämää ovat ohjanneet rytmi ja ennakoitavuus. Lapsi on nukkunut, syönyt, ja vaippa on vaihdettu ajallaan. Lasta on lohdutettu, jos hän on pelästynyt tai ollut vihainen. (Sinkkonen 2001, 45–47.) Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen fysiologista ja emotionaalista säätelyä, itseluottamusta, lannistumattomuutta, sosiaalisia taitoja suhteissa ikätovereihin, empatiaa toisia ihmisiä kohtaan, symbolisia leikkejä, ongelmanratkaisukykyä, älyllistä kehitystä, viestinnällistä ja kielellisiä taitoja sekä oman minuuden eheytymistä ja omanarvon-tuntoa (Hughes 2011, 20–21).

Kuten kuvasta 1 on nähtävissä, turvallinen kiintymyssuhde sisältää myönteisen käsityksen itsestä ja muista. Tämä ilmenee hyvänä itsetuntona ja psyykkisenä hyvinvointina. Turvallinen kiintymyssuhde antaa hyvät lähtökohdat lapselle luottaa omaan osaamiseensa, hyvyteensä ja rakastettavuuteensa. Myönteinen käsitys muista ilmenee vuorovaikutustaitoina, sosiaalisuutena sekä luottamuksena muiden apuun ja tukeen, kun itse on avun tarpeessa. Lisäksi se näkyy valmiutena antaa muille apua ja tukea silloin, kun nämä sitä tarvitsevat. (Männikkö 2001.)

Turvallinen kiintymyssuhde kehittyy lapselle, kun hoitaja reagoi lapsen tarpeisiin oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Näin ollen lapselle kehittyy tunne siitä, että hän on arvokas ja hänestä on iloa toisille. Lapselle kehittyy terve itsetunto, ja hän oppii luottamaan toisiin ihmisiin. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta säätelemään omia tunteitaan, impulssejaan ja käyttäytymistään sekä tukee koulumenestystä. (Välivaara 2010, 3.)

4.2.2 Välttelevä kiintymyssuhde

Turvattomaksi kiintymyssuhde muodostuu tilanteissa, joissa vanhempi tai hoitaja ei jostain syystä pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin tarkoituksenmukaisesti. Tällaisessa suhteessa hoitaja ei ole tunnetasolla saatavilla. Hän ei reagoi, vaan torjuu lapsen lähestymisyrietykset ja lohdutuksen tarpeen. Välttelevästi kiinnittyneen lapsen kokemuksen mukaan vanhempaan voi luottaa, mutta häneen ei voi vedota tunteilemalla. Välttelevien lasten vanhemmat eivät välitä läheisyydestä, eivätkä kannusta lapsia läheisyyteen. (Sinkkonen 2001, 45–47.)

Vältelevästi kiintynyt lapsi oppii tukahduttamaan omat tunteensa ja tarpeensa sekä selviytymään omillaan. Tällöin heikkoudesta ja tarvitsevuudesta sekä omien tunteiden ilmaisusta tulee hävettävää. Lapsen kokemus itsestään on ”en tarvitse muita”. Avun vastaanottaminen ja pyytäminen muodostuu myöhemmin hankalaksi. Lapsi sopeutuu olosuhteisiin olemalla ”näkyvätön” ja ylikiltti. Muina oireina voi olla myös pakonomaista, kaavamaista ja taikauskoista käyttäytymistä, kun turvallisuutta haetaan hallitsemalla elämää ulkoisin keinoin. Omien tunteiden tunnistaminen ja negatiivisten tunteiden ilmaiseminen vaikeutuu ja ne voivat purkautua hallitsemattomasti. (Välivaara 2010, 3.)

4.2.3 Ristiriitainen kiintymyssuhde

Ristiriitaisesti kiinnittyneiden lasten vanhemmat tai hoitajat ovat ailahtelevia ja epäjohdonmukaisia. Lapsi ei voi ennakoida hoitajan käytöstä. (Sinkkonen 2001, 45–47.) Kun hoitaja suhtautuu lapseen epäjohdonmukaisesti ja arvaamattomasti, syntyy ristiriitainen kiintymyssuhde. Jos esimerkiksi aikuinen suhtautuu lapsen uhmakkuuteen välillä välinpitämättömästi ja taas toisinaan ankarasti, on tämä lapsen näkökulmasta hämmentävää. Lapsi sopeuttaa itsensä tilanteeseen käyttämällä kovaaäänistä ja vaativaa pakottamisstrategiaa saadakseen hoivaa. Isommilla lapsilla pakottaminen näkyy uhmakkuutena, käytöshäiriöinä sekä sosiaalisina ja sopeutumiseen liittyvinä ongelmina. (Välivaara 2010, 3–4.)

4.2.4 Disorganisoitunut kiintymyssuhde

Vanhempien tai hoitajien pelottava ja häilyvä käytös, ensisijaisen kiintymyksen kohteen puuttuminen tai totaalinen kyvyttömyys huolehtia lapsesta ja tämän tarpeista voi johtaa jäsentymättömään kiinnittymiseen. Tällainen kiinnittyminen ei anna edellytyksiä normaaliin kehitykseen eikä itsetunnon kehittymiseen. Lapsen maailma on kaoottinen ja käytös säätelemätöntä ja impulsiivista. Lapsi voi suhtautua valikoimattomasti aikuisiin ja olla tuttavallinen täysin vieraille. Kokemus omasta itsestä on ”olen huono”. Tällaiset lapset tarvitsevat terapeuttisia, korjaavia kokemuksia voidakseen eheytyä. (Välivaara 2010, 3–4.)

4.3 Kiintymyssuhteen kehittyminen

Viime vuosisadalla vallitsi erilaisia näkemyksiä kiintymyssuhteen synnystä. Vanhin näkemys edustaa psykoanalyttista koulukuntaa. Sigmund Freud oletti vauvan kiintyvän äitiinsä, koska tämä tyydytti vauvan tarpeet. Vähän myöhemmin Yhdysvalloissa alkoi jalansijaa saada behaviorismi. Tämä koulukunta mielsi kiintymyksen syntyvän siksi, että äiti ravitsee lapsen, ja lapsi oppii yhdistämään äidin läsnäolon tarpeen tyydytykseen (ehdollistuminen). Näitä molempia näkemyksiä yhdisti kiintymisen alkaminen ravinnonsaannista. Tämän jälkeen etologi Konrad Lorenz julkaisi vuonna 1935 teoksen leimautumisesta. Tässä teoksessa Lorenz pohti sitä, miksi sorsanpoikaset seuraavat emoaan vaikka kykenevät itse hankkimaan ravintonsa heti kuoriuduttuaan. Lorenz huomasi tutkimuksissaan, että fyysisen läheisyyden tuoma lohdutus on poikasille ravintoa tärkeämpää. (Silven 2010, 66.)

Tutkija Trevarthen kuvaa, miten vauva kehittyi läheisessä intersubjektiiivisessä eli kahden toimijan välisessä suhteessa vanhempiinsa tai hoitajiinsa. Tämä tutkimus osoittaa, että vanhempien tai kasvattajien on viisainta kävellä lasten kanssa käsi kädessä pikemmin kuin seisoa heidän yläpuolellaan. Näin voidaan ohjata lapsia eheään elämään johtavien kehitysprosessien läpi. Intersubjektiiivisella prosessilla tarkoitetaan sellaista aikuisen ja lapsen välistä kommunikaatiota, jossa he jakavat kokemuksiaan niin, että molempien sisäinen elämä syvenee, laajenee sekä järjestyy eheäksi minuudeksi, omaksi itseksi. Vanhempi ja kasvattaja vaikuttavat parhaiten lapseen silloin, kun myös lapsi vaikuttaa häneen. Kehityksen kannalta tällainen kommunikaatio on ratkaisevan tärkeää. (Hughes 2011, 23.)

Turvallinen kiintymyssuhdekehitys on yhteydessä vanhemman tai kasvattajan kykyyn olla sensitiivinen ja ymmärtää lapsen tarpeet sekä vastata lapsen tarpeisiin. Tässä nousevat esiin aikuisen omat tulkinnat ja omat hoivakokemukset. Se, miten häntä on lapsena hoivattu, vaikuttaa siihen, kuinka nopeasti ja millä keinoin hän vastaa lapsen tarpeisiin. Kykyyn vastata lapsen tarpeisiin vaikuttaa myös kasvattajan oma reflektiivisyys, eli se, kuinka hyvin hän ymmärtää eri tunnetiloja ja käytöksen takana olevia mielentiloja. (Rita, Salmela & Raaska 2010.)

4.4 Kiintymyssuhteen merkitys

Kiintymyssuhde on pitkään kestävä, emotionaalisesti merkittävä side tärkeään ihmiseen. Kiintymyssuhteen rakentumiseen on sidottu lapsen minän kehittymisen lisäksi lapsen emotionaalisen, sosiaalisen ja älyllisen kehityksen rakennusaineet. (Keltikangas-Järvinen 2012, 29.)

Aivotutkimuksissa on saatu lisää todisteita siitä, että aivot jäsentyvät toimimaan kiintymyssuhteen pohjalta. Turvallinen kiintymyssuhde on ratkaisevan tärkeää aivojen peruskehitykselle. Tähän tarvitaan lapsen ja vanhemman tai kasvattajan intersubjektiiivista ja sanatonta dialogia, jolloin lapsen otsalohkon tärkeät osat kehittyvät ja järjestyvät. Tämä vaikuttaa ratkaisevasti tunteiden säätelyyn, sosiaaliseen kognitioon eli tajunnan sisältöön, empatiaan, reagoinnin joustavuuteen, itsensä tiedostamiseen sekä pelon mukauttamiseen. (Hughes 2011, 24.)

Tieto vauvaikäisen kiintymyksestä auttaa asiantuntijoita ymmärtämään, miten lasta tai lasta ja vanhempia voidaan tukea niin, että lapsi kokee ympäristönsä turvalliseksi ja itsensä psyykkisesti hyvinvoivaksi. Vihamielinen tai laiminlyövä hoiva voi johtaa mielenterveysongelmiin ja häiriökäyttäytymiseen. Kiintymyksen kohteen menetys aiheuttaa lapsessa syvää surua. Bowlbyn mukaan eroahdistus ilmenee aluksi vastustuksena, sitten lapsi vaipuu epätoivoon ja lopuksi hän kieltää kiintymyksen kohteen ja irrottautuu tästä. (Silven 2010, 84–85.)

5 HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN KIINTYMYSSUHDE

Sijaishuollossa olevien lasten on todettu kärsivän erilaisista psyykkisistä ongelmista. Lapset ovat kokeneet elämänsä aikana monenlaista emotionaalista laiminlyöntiä tai kaltionkohtelua. Sijoitusten taustalla on hyvin usein vanhempien runsas päihteidenkäyttö tai vaikeat mielenterveysongelmat. Nämä lapset ovat usein todistaneet lähisuhdeväkivaltaa tai joutuneet olemaan itse väkivallan ja hyväksikäytön kohteena. Kaikki tämä johtaa siihen, että lapsen kiintymyssuhde ja luottamus häntä hoitavaan aikuiseen on rikkoutunut. (Poutiainen 2009.)

Kiintymyssuhde on ensisijaisesti tunnesäätelysuhde, jonka kautta aikuinen säätelee lapsen tunteita ja sisäistä tilaa pitäen sen hallittavalla alueella. Tätä kautta lapsella on mahdollisuus kokea turvallisesti voimakkaita mielihyvän tunteita sekä kestää pahaa oloa. Jos lapsella ei ole tunnesäätelyssä saatavilla aikuisen apua, lapsen tunnesäätely ylikuormittuu ja lapsi stressaantuu, lopulta traumatisoituu. (Välivaara 2010, 3.)

Aihetta tutkiessamme olemme tulleet siihen tulokseen, että torjuva ja vihamielinenkin lapsi haluaa sisimmässään tulla ymmärretyksi. Kiintymyssuhteissaan traumatisoituneella lapsella on parhaat edellytykset eheytyä pysyvissä, arkisissa läheissuhteissaan. Traumatisoituneen lapsen rinnalla kulkeva työntekijä joutuu usein elämään läpi samat tunteet, jotka lapsi on kokenut tai kokee. Hoitava arki on parasta lääkettä näille lapsille.

5.1 Traumatisoituneet lapset

Vauvaiän kehitystehtäviä on kahdenlaisia, on sekä löydettävä inhimillinen turvapaikka että opittava ilmaisemaan tunteita ja tarpeita. On myös uskallettava tutkia ympäristöä ja harjoiteltava aisteja sekä kommunikaatiotaitoja. Turvallisesti kiintyneen lapsen on mahdollista tutkia ympäristöä luottavasti ja tukeutua tarvittaessa hoitajaan. Turvattoman välittelevästi kiintynyt lapsi ei ilmaise kunnolla tarpeitaan ja keskittyy ympäristön tarkkailuun. Tällä tavoin kiintynyt lapsi etsii turvaa hoitajastaan ilman, että kykenee keskittymään muuhun. Traumaattinen kokemus vauvaiässä häiritsee turvallisen suhteen rakentumista, koska perusluottamus hyvään hoitoon jää saavuttamatta. (Silven 2010, 131.)

Vauvan kaltoinkohtelu kohottaa aivojen stressitasoa. Pitkäkestoinen ja liiallinen stressihormonitason nousu on tuhoisaa aivojen kehitykselle ja aiheuttaa solukuolemia. Tämä vahingoittaa aivorakenteita, jotka ohjaavat lapsen sosiaalista toimintaa ja tunnesäätelyä. Kaltoinkohtelu voi johtaa muun muassa traumaperäiseen stressihäiriöön, dissosiativisiin tiloihin tai reaktiiviseen kiintymyssuhtehäiriöön (ks. kappale 5.3). Näiden lisäksi sosiaalisen vastavuoroisuuden ongelmat lisäävät riskiä psykopatologiaan. On tutkittu, että valtaosa mielenterveyshäiriöistä liittyy haasteisiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Rita et al. 2010.)

Ihmisen psykye pyrkii suojelemaan ja parantamaan trauman vahingoittamia tunteita, ajatuksia ja muistoja. Tutkimustulokset osoittavat, että systemaattinen psykososiaalinen ja terapeutin interventio sekä terapia vähentävät psykiatrisia oireita. Lisäksi ne parantavat hyvinvointia sekä kehitysmahdollisuuksia traumatisoituneiden lasten keskuudessa. Turvallisen kiintymyssuhteen aktivoituminen avaa mahdollisuudet luontaisen parantavien psyykkisten voimien toiminnalle, vaikka trauma voikin kuluttaa lapsen voima-varoja kohtuuttomasti. Terapeuttiset menetelmät voidaan räätälöidä rohkaisemaan eri tavalla kiintyneiden lasten luontaisia, parantavia trauman käsittelytapoja sekä kompensoimaan ja korjaamaan vinoutumia ja puutteita. Kiintymyssuhteiden tunteminen auttaisi kasvattajia toimimaan lasten ja perheiden hyväksi. (Silven 2010, 144.)

Joidenkin tutkijoiden mukaan ei pitäisi lähteä olettamuksesta, että vauvavaiheen kiinnittymisstrategiat olisivat pysyviä. Sinkkosen mukaan muutokset ovat pikemmin sääntö kuin poikkeus. Varsinkin vaikeissa ja vaarallisissa olosuhteissa kasvavat lapset joutuvat kehittämään alati vaihtuvia selviytymistaktiikoita. Pysyttelemisen vain yhdessä vuorovaikutustaktiikassa ei auta torjumaan vaaraa. Jokainen kiintymyssuhde on sopeutumisyrittelyn tulos. Mitä vaarallisempi ja arvaamattomampi lapsen kasvuympäristö on, sitä erikoisempia lapsen selviytymiskeinotkin ovat. Lapsen kannalta katsottuna hänen strategiansa on taannut hengissä säilymisen kasvuympäristössään. Se mitä ulkopuolinen pitää häiriintyneenä ja sopeutumattomuutena, onkin lapsen mikrokulttuurissa hyvää sopeutumista vallitsevin oloihin. (Sinkkonen 2001, 53–63.)

Huostaanotossa voi tapahtua erittäin suuria muutoksia lapsen kohdalla hyvään suuntaan, jos lapsi on sijoitettu hyvään perhekotiin tai pienryhmäkotiin. Hyvät tulokset ovat usein yhteydessä siihen, että vanhemmat hyväksyvät sijoituksen, jolloin lapsi saa sisäisen luvan kiinnittyä sijaisvanhempiin tai huoltajiin. Tämä ei merkitse omien vanhempien hylkäämistä tai siteiden katkaisemista heihin. Omat vanhemmat voivat olla emotionaalisesti lapselle tärkeimpiä, vaikka sijaisvanhemmat huolehtisivatkin arkielämän sujumisesta. Sijoituksen tapahduttua biologiset vanhemmat jäävät liian usein yksin. Tämä on traagista heille, mutta myös lapselle. Sijoitetun lapsen olisi hyvä tietää, että joku pitää huolta hänen äidistään ja isästään. Silloin huoli ei jää lapsen kannettavaksi. (Sinkkonen 2001, 176–180.)

5.2 Häiriöt kiintymyssuhteessa

Turvallisuuden tunne on kiintymyssuhteen tärkein perusta. Kun lapsen turvallisuus on taattu, alkaa lapsi tutkia omaa maailmaansa ja käyttää aivojensa kaikkia osia kokonaisvaltaisesti. Turvallisuuden tunteen puuttuessa ihmisen mieli keskittyy turvallisuuden luomiseen eri keinoin, kuten taistelemalla, pakenemalla tai jähmettymällä. (Hughes 2006, 26.) Kun lapsi pyrkii luomaan turvallisuuden tunnetta ja järjestystä sisäiseen maailmaansa, tapahtuu ylempien aivorakenteiden ”poiskykytyminen”, jotta selviytymisen kannalta välttämättömät aivojen osat voisivat johtaa lapsen toimintaa. Tällöin lapsen kehitys heikkenee ja lapsi jää jälkeen ikätasoisesta kehityksestä. (Rita et al. 2010).

Vihamielinen tai laiminlyövä hoiva ovat lapsen kehitykselle tuhoisia ja voivat johtaa vakaviin mielenterveysongelmiin sekä häiriökäyttäytymiseen. On todettu, että esimerkiksi päihdeäitien hoitamat lapset kärsivät usein kaltoinkohtelusta ja hoivaamattomuudesta. Näin ollen kiintymyssuhde ei pääse muodostumaan äidin ja lapsen välille normaalina. Kiintymyssuhteeltaan vaurioitunut lapsi voi oireilla hyvin monenlaisin tavoin. Yleisimpiä tunnusmerkkejä ovat muun muassa lapsen ylivalppaus tai välinpitämättömyys vanhempia kohtaan. Lapsi haluaa liikaa tai liian vähän läheisyyttä, eikä kykene katsekontaktiin. Lapsi ei välttämättä ymmärrä syy-seuraussuhteita tai lapsen peruskokemus itsestään on häpeän verhoama: ”olen arvoton”. (Välivaara 2010, 5–6.)

Varhaisen kiintymyssuhteen ongelmat seuraavat lasta usein läpi elämän ja aiheuttavat muun muassa ongelmia sosiaalisissa tilanteissa ja kontakteissa, empatiakyvyttömyyttä, aggressiivisuutta sekä erilaisia psyykkisiä ongelmia (Koponen 15–18, 200). Vaurioitunut kiintymyssuhde tekee lapsen käytöksestä impulsiivista ja suhteetonta tilanteeseen nähden. Niin positiivisten kuin negatiivisten tunteiden käsittely voi olla vaikeaa ja lapsen tunne-elämä epäjärjestyksessä. Vaurioituneesta kiintymyssuhteesta kärsivät lapset ovat vaarassa joutua väärinymmärretyksi epäloogisen käytöksensä vuoksi, ja ovat myöhemmällä iällä syrjäytymisvaarassa tunne-elämän vaurioiden vuoksi. (Välivaara 2010, 5.)

Lääkinnällinen hoito kiintymyssuhteen vaurioon ja sen oirehtimiseen liittyviin käytöshäiriöihin ei ole suositeltavaa, sillä tähän liittyy vahvasti riippuvuusproblematiikka. Kun lapsen ensimmäinen ja tärkein riippuvuussuhde (kiintymyssuhde) on epäonnistunut, alkaa hän helposti täyttää tätä tyhjiötä myöhemmin erilaisilla riippuvuuksilla, joil-

la hakee apua sisäiseen tyhjyyteen ja epäjärjestykseen. Tutkimusten mukaan on todettu, että kiintymyssuhdevaurioituneet lapset ajautuvat muita ihmisiä helpommin riippuvuus-suhteisiin muun muassa alkoholin ja lääkkeiden kanssa. Paras lääke kiintymyssuhteeltaan vaurioituneelle lapselle on luotettava, turvallinen ja empaattinen aikuinen, joka on aidosti läsnä. (Työnohjauksessa käyty keskustelu 2013.)

5.3 Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö

Jos lapsen saama hoiva on riittämätöntä ja hänen tarpeisiinsa ei vastata, voi hänelle kehittyä reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, mikä näkyy lapsen motorisena kehitysviiveenä, kielellisen kehityksen viivästyminä, posttraumaattisena stressihäiriönä, käyttöhäiriönä, depressiona sekä ahdistushäiriönä. Estynyt kiintymyssuhdehäiriö ilmenee edellä mainittujen oireiden lisäksi lapsen vetäytymisenä ja kykenemättömyytenä kiinnittyä lähimpiin aikuisiin. Estottomassa muodossa lapsi suhtautuu valikoimattoman sosiaalisesti tuntemattomiinkin ihmisiin, eikä tee eroa vanhempien ja vieraiden ihmisten välillä. Tämä on ollut toimiva selviytymisstrategia lapsen elämässä, ja hän on oppinut luomaan lukuisia pinnallisia ja erotilanteissa tuskattomia ihmissuhteita. (Rita et al. 2010.)

Tutkimukset osoittavat, että nykyään diagnosoidaan kasvava määrä reaktiivisia kiintymyssuhdehäiriöitä. Kaltoinkohdelluilla lapsilla on suuri todennäköisyys saada diagnoosi, sillä reaktiivinen kiintymyssuhdevaurio saa alkunsa varhaislapsuuden vuorovaikutusongelmista, mutta myöhemmin se ilmenee muun muassa lapsen erilaisten käyttäytymishäiriöiden kautta. (Hanson 2013.) Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö syntyy monen eri tekijän yhteydestä. Se vaatii syntyäkseen kiintymyssuhteen häiriön, mutta siihen liittyvät myös geneettinen alttius, lapsen oma temperamentti sekä koetut traumakokemukset ja niiden vaikutus muovautuviin aivoihin. (Rita et al. 2010.)

5.4 Traumaperäinen kiintymyssuhdehäiriö

Traumaperäisestä kiintymyshäiriöstä kärsivän lapsen luottamus aikuisiin on särkynyt. Lapsi on oppinut nopeasti siihen, että aikuinen voi olla mukava ja vastata hänen tarpeisiinsa, jos aikuisen oma tilanne on sillä hetkellä hyvä. Heti seuraavassa hetkessä sama aikuinen voi olla arvaamaton, aggressiivinen, reagoimaton tai hän ei kykene vastaamaan lapsen tarpeisiin. Tällainen lapsi oppii luottamaan vain itseensä ja toimimaan vain itsensä varassa. Häiriö esiintyy lapsen käytöksessä monella eri tavoin, kuten

aliskuoriutumisenä, varasteluna, valehteluna sekä muunlaisena häiriökäyttäytymisenä. Keskeistä traumaperäisessä kiintymyshäiriössä on juuri lapsen pyrkimys kontrolloida itse kaikkea ja kyvyttömyys luottaa häntä hoitaviin aikuisiin. (Poutiainen 2009.)

6 KIINTYMYSSUHTEEN TUKEMISEN MENETELMÄT RYHMÄKODISSA

Ammattikasvattajat joutuvat huomaamaan, että jos he kasvattavat sijoitettua tunnekyvyttöntä lasta samalla tavalla kuin omiaan, se ei johda samaan onnistuneeseen tulokseen. Kiintymyssuhteeltaan vaurioituneet lapset tarvitsevat periaatteita ja menetelmiä, joita ei tarvita normaalissa kasvatustyössä. Kasvattajat tarvitsevat paljon tukea ja ohjausta oppiakseen ymmärtämään, kuinka laiminlyönti ja kaltoinkohtelu ovat vaikuttaneet lapseen sekä kuinka vaikutukset ovat nähtävissä lapsen käyttäytymisessä joka päivä. (Hughes 2006, 76–77.)

Toimivan tunne- ja kiintymyssuhteen onnistumiseksi lasta hoitavan aikuisen olisi kyettävä virittäytymään lapsen myötäsytymisiin ominaisuuksiin, herkkyyksiin ja epäherkkyyksiin, jotta hän kykenisi toisaalta suojelemaan lasta ylivoimaisen voimakkailta ärsykkeiltä ja toisaalta herätelläkseen lasta huomaamaan ja reagoimaan tärkeisiin ärsykkeisiin, jotka lapsi muutoin ohittaisi. Riittävän turvallinen ja vuorovaikutuksellinen suhde mahdollistaa tunnevirittämisen, eli prosessin, jossa subjekti virittyy objektin tasolle ja kannattelee empaattisesti hänen kanssaan koettua. (Schulman 2006.) Empatia edellyttää, että aikuinen on virittäytynyt samaan tunteeseen ja kokemusmaailmaan lapsen kanssa. Tämä on keskeisen tärkeää, kun pyritään yhdessä lapsen kanssa säätelemään hänen tunne-elämäänsä. (Hughes 2006, 384.) Kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivä lapsi on vaarassa tulla jatkuvasti väärinymmärretyksi. Mielestämme olisi tärkeää, että aikuinen kykenisi näkemään lapsen käytöksen ja sen taustalla olevan emotionaalisen tilan yhteyden ja löytäisi tällä tavoin syyn lapsen oireiluun. Tällöin aikuinen kykenisi reagoimaan lapseen empaattisesti ja tukemaan häntä.

Kiintymysstrategioiden tiedetään olevan suhteellisen pysyviä ja ylisukupolvisia. Ihmisen on kuitenkin mahdollista saada korvaavia kokemuksia ja eheytyä. (Väliavaara 2010, 4.) Korjaavia kokemuksia voidaan luoda erilaisten terapioiden avulla. Esimerkiksi theraplay on menetelmä, jossa pyritään lisäämään lapsen selviytymiskykyä, vahvistamaan lapsen suhdetta aikuiseen, tuomaan järjestystä lapsen sisäiseen maailmaan ja auttamaan lasta tunnistamaan eri tunnetiloja. Jos lapsi on ohittanut vauvaiän ilman läheisyyttä, esimerkiksi vanhemman päihdeongelman takia, silti parempi on antaa tu-

kea myöhään kuin ei milloinkaan. Tämä antaa tilaisuuden korjata kehityksen kulkusuuntaa siten, että henkinen ja fyysinen yhteys läheisissä ihmissuhteissa onnistuvat. (Silven 2010, 17.) Kiintymyssuhdetta tulee eheyttää traumatisoituneen lapsen kanssa, jotta lapsi oppisi vuorovaikutusta, luottamusta ja sosiaalisia taitoja, mutta myös koska kiintymyssuhdetta pidetään tutkimusten mukaan usein ylisukupolvisena. Kiintymyssuhdemallilla on vahva taipumus siirtyä sukupolvelta toiselle. Hoitamalla lapsen vaurioitunutta kiintymyssuhdetta tässä hetkessä tehdään samalla myös ennaltaehkäisevää työtä, jolla vahvistetaan positiivisesti lapsen mahdollista omaa vanhemmuutta tulevaisuudessa. (Rita et al. 2010.)

Hyvin usein lapsi on luonut kiintymyssuhteen biologiseen vanhempaansa, josta hän huostaanoton seurauksena joutuu erilleen. Tämä voi olla lapselle äärettömän tuskallista, vaikka kiintymyssuhde olisikin turvaton ja vaurioitunut. Kun lapsi joutuu olemaan kiintymyshahmostaan erossa, häntä voi auttaa käsittelemään asiaa kertomalla olosuhteista, miksi eroa ei voi välttää. Kerrottaessa, mikä on eron tarkoitus ja missä vanhempi eron aikana on, täytyy ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Aikuisen tulee hyväksyä kaikki lapsen ilmaisemat tunteet ja suhtautua niihin empaattisesti, uteliaasti ja samantasoisella tunteella. Jos mahdollista, olisi lapselle hyvä kertoa, koska ero päättyy tai mikä on suunnitelma eron suhteen. Työntekijän on syytä olla säännöllisesti yhteydessä vanhempaan, jotta lapsi kokee olevansa tärkeä vanhemmalle. Esineet tai asiat, jotka muistuttavat lasta vanhemmasta ovat tärkeitä eroahdistuksen lieventämiseksi. Sijaiskasvattajien ja biologisten vanhempien yhteistyö on tärkeä keino lisätä lapsen hyvinvointia. Kun lapsi näkee kasvattajiensa työskentelevän yhdessä hänen etunsa mukaisesti, lapsi kokee positiivista voimaantumista ja hän tuntee itsensä arvokkaaksi sekä rakastetuksi. Biologisen perheen kanssa tehtävää yhteistyötä voidaan toteuttaa pienessä mittakaavassa lapsen arkisten asioiden parissa tai laajemmin perhetyön erilaisien menetelmien keinoin, joilla pyritään suunnitelmallisesti lisäämään perheen ja lapsen hyvinvointia sekä tervehtymistä. (Hughes 2011, 187–188.)

Olemme pohtineet, että kiintymyssuhdevaurioituneen lapsen kanssa työskenteleminen ja tämän voimavarojen kasvattaminen ovat äärimmäisen haastavia lastensuojelun työntekijälle. Kiintymyssuhteessaan vaurioituneet lapset ovat usein ehtineet traumatisoitua syvästi ja he ovat moniongelmaisia. Työntekijän on haastavaa kohdata tällainen lapsi ja yrittää ymmärtää, mistä hänen käytöksensä milloinkin kumpuaa. Kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen käytös voi olla täysin epäloogista tilanteeseen nähden ja lapsen

todellisen tarpeen ymmärtäminen vaatii työntekijältä paljon empaattisuutta, tunnevirittäytymistä ja itsetuntemusta.

6.1 Lähiaikuinen-menetelmä

Tässä luvussa kerromme omin sanoin lähiaikuinen-menetelmästä, joka on meille Ryhmäkoti Tinttarallan entisinä työntekijöinä tuttu, mutta haluamme avata tätä menetelmää verraten kaupunkien järjestämään tukihenkilötoimintaan. Lähiaikuinen lastensuojelulaitoksessa on kuin lapsen oma tukihenkilö tai omahoitaja. Tukihenkilö on luotettava ja turvallinen aikuinen, jolla on tasapainoinen elämäntilanne sekä motivaatiota ja halua auttaa lasta arjen tilanteissa. Tukihenkilön tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Tukihenkilö kuuntelee lapsen huolet ja murheet, kannustaa harrastuksiin ja vie lapsen esimerkiksi uimaan tai luistelemaan. Tukihenkilö toimii myös usein perheen tukena. (Lastensuojelun käsikirja 2013.) Tukihenkilö on monin tavoin kuten lähiaikuinen, mutta lastensuojeluyksikössä lähiaikuisen tehtävä on luoda omaan pitkäaikaissijoitettuun lapseen tai nuoreen syvä luottamus- ja tunnesuhde. Lähiaikuisuus on huomattavasti läheisempi suhde kuin tukihenkilösuhde, jonka tarkoituksena on toimia tiettyinä hetkinä asiakkaan tukena. Lähiaikuisen on sen sijaan tarkoitus olla avoimesti läsnä arjessa, jotta molemminpuolinen kiintyminen ja luottamus mahdollistuisivat.

Monissa lastensuojeluyksiköissä, kuten Ryhmäkoti Tinttarallassa, valitaan lapselle tai nuorelle oma lähiaikuinen, jonka tehtävänä on käytännön asioiden hoitamisen lisäksi pyrkiä luomaan lapseen tai nuoreen erityinen, syvä suhde. Lähiaikuisen vastuulla on hoitaa yhteydenpitoa sosiaalitoimeen sekä lapsen muihin verkostoihin, vastata kuukausittaisesta raportoinnista sosiaalityöntekijälle ja olla ajan tasalla lapsen tai nuoren asioista. Lähiaikuisen toivotaan saavan lapseen yhteys sekä luotua vankka suhde, joka tukee lapsen kuntoutumista ja tunnepuolen tervehtymistä.

Kiintymyssuhdevaurioisen lapsen kanssa lähiaikuisen rooli nousee merkittäväksi, ja sitä yritetään monin keinoin vahvistaa, jotta lapsi saisi korjattua kiintymyssuhteensa häiriöitä. Lapsi ja lähiaikuinen pyrkivät viettämään yhdessä mahdollisimman paljon kahdenkeskistä aikaa sekä luomaan yhteisiä, yhdistäviä muistoja. He käyvät mahdollisesti kiintymistä tukevassa terapiassa, kuten theraplayssa, jossa rakennetaan lapselle korjaavia kokemuksia lapsuusajan menetetyistä hoivahetkistä. Lähiaikuisuuden problematiikkaan liittyy käytännön hankaluus, jossa joku tietty aikuinen valitaan lapsen lähimmäiseksi aikuiseksi. Suhde ei perustu lapsen luonnolliseen valintaan, kenet hän ko-

kee lähimmäkseen lastensuojelulaitoksessa. Tämän vuoksi lapsen ja kasvattajan suhde vaatii erityistä positiivista kannustetta yhteensopivuuden tukemiseksi. Tulee muistaa, ettei pakottamalla synny mitään aitoa, sillä tunteita ei voi järjellä valikoida ja hallita.

6.2 Tunnekasvatus

Kaikkia lasten ja nuorten ongelmia ei voida hoitaa pikainterventioin, vaan osa tarvitsee pitkäkestoista hoivakotityyppistä pientä laitosta, jonka henkilökunnalla on kokemusta lasten ja nuorten psykiatrisesta hoidosta. Tällaisen laitoksen olisi oltava byrokraltaan minimaalinen. Tärkeintä olisi työryhmän toimivuus ja sen jäsenten hyvinvointi, sillä silloin lapsellakin olisi mahdollisuuksia aitoon kasvuun, sekä omahoitajasuhde voisi muodostua tärkeäksi. (Sinkkonen 2001, 245–246.)

Tärkeää olisi saada lapsen ja valitun aikuisen, esimerkiksi lähiaikuisen, välille intensiivinen, lämmin luottamussuhde, josta muodostuisi lapselle mahdollisimman pitkäaikainen ja turvallinen. Luottamuksellinen suhde aikuiseen alkaa hitaasti järjestää lapsen sisäistä maailmaa ja lapsi saa olla lapsi. Erilaiset tunnekortit ja -pelit ovat oivallisia tunne-elämän vaurioihin, sillä niiden avulla lapsi voi oppia ymmärtämään erilaisia tunnetiloja sekä mistä ne saavat alkunsa. Lapsi oppii tunteiden syy- ja seuraussuhteita, empatiaa ja itsearvostusta. (Työnohjauksessa käyty keskustelu 2013.)

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi rakentaa positiivisen käsityksen itsestään sekä käsityksen siitä, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Minuuden kehittymisen seurauksena tulevat mahdollisiksi itsekontrolli ja tunteiden säätely, jotka ovat sosiaalisen kompetenssin osatekijöitä. Minuutta ei voi opettaa eikä se synny virikkeistä, vaan lapsen varhaisista hoivakokemuksista. Ihmisen minuuden kehitys on toisten ihmisten varassa. Tunteiden säätely tarkoittaa taas sitä, että aikuinen auttaa lasta tämän tunteiden käsittelyssä. Aikuisen tulee seurata lapsen mielialoja ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaan. Aikuisen olisi tarkoitus herättää lapsessa positiivisia tunteita ja auttaa negatiivisten tunteiden yli. Hän antaa lapsen olla väsynyt ja toimii lapsen puolesta, kun tämä ei vielä osaa. Lapsen kasvaessa hänelle kehittyy vähitellen kyky säädellä tunteitaan. Tämä kaikki edellyttää emotionaalista suhdetta hoitajaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–27.)

Lapsi osaa ilmaista tunteitaan jo varhain itkemällä ja hymyilemällä. Aluksi erottuvat vain kaksi ääripäätä: hyvä ja paha olo. Kehittymisen ja oppimisen myötä hän alkaa ilmaista tyytyväisyyttä, pelkoa, arastelua, iloa ja monia muita tunnesävyjä. Kun tunteita aletaan opetella tietoisesti, etsitään tunteelle nimi ja kuvataan kokemusta sekä pyritään pohtimaan sen syytä ja ilmaisua. Tunteiden havainnoimisessa lasta voi ohjata konkretisoimaan tunteensa voimakkuutta jonkinlaisen tunnemittarin avulla. Samalla harjaantuu tietoisuus tunteiden tarttumisesta ja syy-suhteista. (Opetushallitus 2013.)

Tunneharjoituksissa kuvalla on tärkeä merkitys. Kuva konkretisoi ja selkeyttää tunteita, jotka ovat subjektiivinen kokemus ja sinällään abstrakteja eli käsitteellisiä ja vaikeasti ymmärrettäviä. Tunteet ilmenevät käyttäytymisessä, ilmeissä, eleissä ja äänenpainoissa sekä koko kehon reaktioina. Tunnekuvauksessa on hyvä käyttää myös satuja, tarinoita, elokuvia, kasvatuksellista keskustelua ja näytelmiä. Tunteisiin liittyviä ilmeitä voidaan piirtää ja nimetä ja tällä tavoin konkretisoida sitä, millainen ilme ja tunne liittyvät yhteen. Kun oman tunnekokemuksen osaa kuvata sanoilla ja tulee ymmärretyksi, ei ole tarvetta lyödä, huutaa tai tehdä muuta haastavaa. (Opetushallitus 2013.)

6.3 Terapia

Kiintymyssuhdevaurioisen lapsen tulee saada tervehtyäkseen tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö. Pystyäkseen jatkamaan elämäänsä hän tarvitsee ympärilleen luotettavia ja pysyviä aikuisia, mutta näiden lisäksi myös erilaisia, yksilöllisten tarpeiden mukaan tarjottuja terapiapalveluita. Muun muassa kasvatus- ja perheneuvolat tarjoavat traumatisoituneille lapsille erilaisia terapiapalveluita, joiden kautta läpikäydään ja käsitellään kipeitä lapsuuden kokemuksia.

6.3.1 Theraplay

Kiintymyssuhdevaurioinen lapsi tarvitsee kiintymyssuhdetta tukevaa terapiaa, jonka tavoitteena on luoda luottavainen vuorovaikutussuhde lapsen ja hänen lähimmän aikuisensa välille. Theraplay on yleisimmin käytetty terapiamuoto kiintymyssuhteen korjaamiseen traumatisoituneen lapsen kuntouttamisessa. Theraplayn tavoitteena on edistää kiinnittymiskehitystä sekä vahvistaa tervettä itsetuntoa, sitoutumista ja luottamusta sosiaalisissa suhteissa. (Rita et al. 2010.)

Lapsen ja terapeutin lisäksi terapiaistuntoon otetaan mukaan lapselle läheinen aikuinen, joka osallistuu tuokioihin rinnakkaisterapeutin ominaisuudessa. Lapsen ja aikuisen välille pyritään luomaan toimiva ja terve vuorovaikutus. Theraplay-hoidon tavoitteina on opettaa lasta korvaamaan huonot ratkaisu- ja käytösmallit terveillä ja ikätasoisilla toimintamalleilla, kasvattaa lapsen itseluottamusta sekä rakentaa lapsen ja hänelle läheisimmän aikuisen välille toimiva vuorovaikutussuhde. Theraplayn avulla hoidettavien vaurioiden juuret ovat lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa ja kehityksessä. Monet hoitoon tulevista lapsista ovat jo ohittaneet vauvaiän, mutta silti he tarvitsevat hoivaavaa kosketusta, katsekontaktia ja antamis- ja ottamisleikkejä, jotka kaikki ovat keskeisiä tekijöitä terveessä vauvan ja hoivaajan suhteessa. Tämän toiminnan avulla lapsi oppii, kuka hän on, millainen hänen maailmansa on, ketkä ovat hänen maailmansa tärkeitä ihmisiä ja mitä hän heitä kohtaan tuntee. (Jernberg & Booth 2003, 29–30.)

6.3.2 DDP-terapia

Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia DDP (dyadic developmental psychotherapy) antaa uusia työvälineitä ja ajatuksia kiintymyssuhteissaan vakavasti häiriintyneiden lasten psykoterapeuttiseen auttamiseen. Tässä terapiassa keskeistä on pyrkiä korjaamaan aiemmin häiriintynyt kiintymyssuhde. Terapiassa autetaan lasta ja aikuista vahvistamaan keskeistä luottamusta ja läheisyyttä. Lasta hoitava aikuinen on läsnä terapiaistunnoissa, joissa terapeutti yhteisen tunnevirittäytymisen kautta auttaa heitä uudelleenläheisyyteen. Tällöin lapsi saa turvallisen perustan, josta käsin on mahdollista rakentaa siltää menneisyyden ja nykyisyyden välille uudella tavalla. Terapiassa ja työskentelyssä on keskeistä ylläpitää tunnevirittäytymistä sekä parantavaa ja terapeutista PACE-asennetta (ks. kappale 6.5). Tämä DDP-terapia perustuu Daniel Hughesin kehittämään menetelmään. Terapia on tarkoitettu traumaperäisestä kiintymyssuhdehäiriöstä kärsiville lapsille ja heidän kasvattajilleen. (Poutiainen 2009.)

6.4 Muut terapeutitiset menetelmät

Lasten kanssa toimiessa kaikenlainen luovuus on suotavaa terapeutista toimintaa. Luovia menetelmiä ovat esimerkiksi sadutus (ks. esim. Karlsson 2005) ja voimauttava valokuvaus (ks. esim. Savolainen 2000). Vanhempien lasten ja nuorten kanssa käytettäviä menetelmiä ovat muun muassa menneisyysmatkailu (ks. esim. Olander 2011) ja tulevaisuuden muistelu (ks. esim. Kokko 2006). Ne perustuvat dialogiin esimerkiksi

lähiaikuisen kanssa, ja menetelmien kautta lapsi tai nuori pystyy käsittelemään ja avaamaan tunteitaan, mikä osaltaan on vahvistamassa lapsen tai nuoren suhdetta hänen kanssaan työskentelevään aikuiseen.

Leikki on luontainen tapa purkaa ja kanavoida mielipahaa, käsitellä asioita ja kokea uudelleen käsittämättömiä tunteita. Leikki, mielikuvitus ja sadut tarjoavat trauman kokeneelle lapselle mahdollisuuden unelmoida onnellisesta lopusta, vakuuttua oikeudenmukaisuudesta ja kokea pelastavaa kaikkivoipaisuutta. Leikki-ikäisen symbolinen toiminta edistää myönteistä kehitystä ja mielenterveyttä sekä kuuluu ennaltaehkäisyyn traumaattisissa olosuhteissa. (Silven 2010, 133.)

6.5 Tunnevirittäytyminen ja PACE-asette

Traumatisoituneiden lasten kasvatuksessa on oleellista turvallisuuden ja luottamuksen rakentaminen. Lapsen oireilu olisi nähtävä yrityksenä kommunikoida ja kertoa omasta kokemusmaailmastaan. Daniel Hughes kirjoittaa teoksessaan kasvattajien terapeutti-asette asennoitumisesta kiintymyssuhteissaan traumatisoituneisiin lapsiin. PACE-asette koostuu sanoista leikkisyys (Play), hyväksyntä (Accept), aito kiinnostuneisuus (Curios) sekä empaattisuus (Empathy). Asette soveltamalla rakennetaan lapselle tilaa ja turvaa eheytyä sekä sanoittaa tunteitaan ja kokemuksiaan. Arjen kasvatustilanteissa aikuiselta vaaditaan kykyä olla empaattinen ja virittää oma sisäinen tilansa lapsen tunnetilaan, kykyä ylläpitää tunneyhteyttä sekä kannatella lapsen sisäistä tasapainotilaa. Vähitellen aikuisen tasapainotila siirtyy lapsen sisäiseksi tunnetaidoiksi, myönteiseksi käsitykseksi itsestään sekä elämänhallinnaksi. (Välivaara 2010, 12.)

Tunnevirittäytyminen on kahden ihmisen keskenään jakama tunne, yhteinen kiinnostuneisuus ja yhteinen pyrkimys. Aikuinen ja lapsi kokevat saman elävän tunnetilan, mutta lisäksi heidän huomionsa kohdistuu samaan asiaan tai ihmiseen, joka on tärkeä heille kummallekin juuri sillä hetkellä. Myös heidän pyrkimyksensä on yhteneväinen. Tunnevirittäytymisen avulla lapsen ja aikuisen välille muodostuu tilanne, jossa hetki vaikuttaa kummankin sieluun ja sydämeen. Tämän avulla lapsi tuntee ottavansa vastaan vanhempansa ja olevansa yhteydessä häneen. Samalla lapsi oppii säätämään omia tunnetilojaan korreloiden ne aikuisen tunnetilaan. Jos aikuisen reaktio ilmaisee lasta kohtaan vihaa, pelkoa tai hylkäämistä, lapsi hyvin luultavasti pyrkii välttämään keskinäisiä kokemuksia, koska ne aiheuttavat kauhun ja häpeän tunteita. Lapselle

muodostuu tällöin kielteinen käsitys itsestään. Hänen minäkuvansa voi olla hajanainen, epäjohdonmukainen ja täynnä suuria aukkoja. (Hughes 2006, 27–28.)

7 KASVATTAJAN OMAT KOKEMUKSET

Lastensuojelutyössä kohdataan monenlaisia tunteita, ja välillä lapsen hätä menee työntekijän ihon alle. Jotta lapsen kohtaamisessa kykenee ottamaan vastaan lapsen tunteet ja kokemukset, työntekijän on oltava sinut oman menneisyytensä kanssa ja tiedostettava, millainen rooli omilla tunteilla on työn tekemisessä. Vielä tänäkin päivänä lastensuojelutyössä ohitetaan työntekijän oman historian, tunteiden ja kehomuistin merkitys, vaikka näiden tiedostaminen asiakaskohtaamisissa ja vaikuttavassa lastensuojelutyössä on olennaista. (Jaakkola 2013, 32.)

7.1 Kasvattajan kiintymyssuhdehistoria

Silloin, kun kasvattaa työkseen toisia, on tärkeää olla tietoinen omasta kasvatus- ja kiintymyshistoriastaan sekä niihin vaikuttaneista tekijöistä (Välivaara 2010, 7). Lastensuojelun työntekijän tulee ymmärtää, kuinka oma persoona ja henkilöhistoria ovat rakentuneet ja miten ne kietoutuvat ammattipersoonaan ja -identiteettiin (Jaakkola 2013, 32). Itsetuntemuksen vahvuus on perustana eri tilanteissa syntyvien tunteiden käsittelylle. Tunteet ovat arvokas apu hoitotyössä, sillä ne varoittavat ja opastavat. Niille ei kuitenkaan saa antaa liikaa valtaa. Päätösten on perustuttava rationaalisiiin seikkoihin, mutta tunteita ei saa kokonaan hukata, sillä muuten työ muuttuu mekaaniseksi ja kylmäksi. Tunteiden kuunteleminen on kokonaisvaltaisen todellisuuden kuuntelemista. Kun työntekijän itsetuntemus ja omanarvontunto ovat terveellä pohjalla, hänellä on edellytyksiä tukea antavaan, myönteiseen ja joustavaan vuorovaikutussuhteeseen. (Iija, Almqvist & Kiviharju-Rissanen 1997, 215.)

Itsetuntemuksen lisäksi kasvattajan oma kiintymyshistoria on osoittautunut merkittäväksi, sillä se vaikuttaa siihen, miten aikuinen onnistuu yrityksissään kasvattaa lasta, joka monin keinoin vastustaa kasvattajiaan. Lapsen käyttäytyminen voi toisinaan laukaista kasvattajassa hänen omasta isä- tai äitisuhteestaan sellaisia puolia, jotka ovat jääneet käsittelemättä ja ovat integroituneet heikosti. Tällöin voi kasvattajan ensireaktio olla vihainen tai ahdistunut, koska hän ei tunne itsekään olevansa tilanteessa täysin turvassa eikä kykene tarjoamaan turvaa lapselle. Kasvattaja, joka on onnistunut luomaan turvallisen kiintymyssuhteen oman elämänsä tärkeisiin ihmisiin, on tunnetasolla

aidosti läsnä, reagoi herkästi ja on positiivisesti kohdattavissa silloinkin, kun lapsi ei pysty säätelemään omaa tunne-elämäänsä tai kognitiivista käyttäytymistään. Kasvattaja ei tällöin reagoi lapsen vihaiseen tai ahdistuneeseen käytökseen, vaan osaa nähdä käyttäytymiseen liittyvät syyt, kuten taustalla piilevän lapsen yksinäisyyden, epätoivon, pettymyksen ja häpeän. (Hughes 2006, 29.)

Kasvattajan omasta kiintymyssuhdehistoriasta voi olla jäänyt asioita selvittämättä ja sisäistämättä. Tämä voi vaikeuttaa huomattavasti hänen yrityksiään kasvattaa kiintymysongelmista kärsivää lasta, sillä kasvattaja ei pysty säilyttämään herkkyyttään suhteessa lapseen. Kiintymyshistorialtaan ehyt aikuinen pystyy olemaan tunnetasolla läsnä tilanteessa, jossa lapsi on vihan, häpeän tai ahdistuksen vallassa. Aikuisen tulisi pystyä tukemaan lasta ja auttamaan häntä säätelemään kielteisiä tunteita. (Hughes 2006, 30–31.)

Lapsen kipeä psyykkinen kokemus voi tulla siedettäväksi vain, jos kasvattajalla on kyky nähdä kivuliaat tunteet ja mieltä häiritsevät ajatukset mielentiloina eikä konkreettisina realiteetteina. Tällöin aukeaa mahdollisuus kipeiden kokemusten muovaamiseen ja muutokseen ajan myötä (Rita et al. 2010.) Monet kasvattajat, jotka eivät ole käsitelleet omaa kiintymyshistoriaansa, voivat reagoida lapsen voimakkaisiin tunteisiin eristäytymällä lapsen tunteesta. Näin he onnistuvat keskittymään ainoastaan lapsen käyttäytymiseen ja peittämään omat tunnereaktionsa. Samalla he kuitenkin ajautuvat tilanteeseen, jossa he eivät pysty asettumaan lapsen asemaan ja suhtautumaan tähän empaattisesti. Kun kasvattaja ei kykene tuntemaan empatiaa, hän ei myöskään kykene virittäytymään samaan tunnetilaan lapsen kanssa. Tämä olisi keskeisen tärkeää, kun pyritään yhdessä lapsen kanssa säätelemään lapsen tunne-elämää. Kun kasvattaja puolustautuu voimakkailta tunteilta ja menettää tilanteessa empatiakykynsä, lapsi ei saa kaipaamaansa tukea voimakkaan tunnetilansa säätelyyn. Hän menettää samalla kykyään tuntea empatiaa muita kohtaan, jos hän ei koe saavansa sitä itse omassa ahdingossaan. (Hughes 2006, 384.)

Kasvattajan oman kiintymyshistorian selvittämisen jälkeen kasvattajan ei tarvitse rakentaa puolustusmekanismeja, jotka pysäyttäisivät kiihtyvän tunnekierteen, mutta samalla estäisivät häntä tuntemasta empatiaa. Lapsen voimakkaat negatiiviset tunteet voivat herättää kasvattajassa samankaltaisen tunnetilan ja kielteisten tunteiden kierteen, jos kasvattaja ei ole kyennyt integroimaan ja säätelemään omaa tunnettaan. Erit-

täin tärkeää olisi saada käsiteltyä kasvattajan oma kiintymyshistoria niin, ettei hänellä olisi tarvetta pohtia omaa menneisyyttään, vaan hän pystyisi hallitsemaan nykytilanteen ja toimimaan tavalla, josta on hyötyä käsillä olevaan tilanteeseen. Jos lapsen tunne-elämä aktivoi jotakin kasvattajan omasta menneisyydestä, kasvattajan ei tarvitsisi-kaan puolustautua ja eristäytyä lapsen vahvasta tunteesta, vaan hän pystyisi keskittymään lapsen tämänhetkiseen kokemusmaailmaan. (Hughes 2006, 383–384.)

7.2 Työntekijän kasvatustietoisuus

Ristiriitatilanteissa lapsen kanssa myönteinen tunnekehys voi murtua ja herättää kasvattajassa vastatunteita, jotka ovat avain itsensä tiedostamiseen. Vastatunteet ovat yhteydessä aikuisen omaan elämäntarinaankin ja varhaisiin kokemuksiin. Jos esimerkiksi lapsen tarvitsevuus nostattaa kasvattajassa ärtyymystä, voi se olla merkki siitä, että kasvattajan omassa lapsuudessa hänen tarpeisiinsa ei ole vastattu. Tämän takia olisi tärkeää tiedostaa omat herkätköhtänsä, ärsytyspisteensä, jotta provosoinnilta ja turhiltä valtataisteluilta vältyttäisiin. Tällaisten tunteiden tunnistaminen ja tyhjäksi tekeminen ennen välitöntä toimintaa ja reagointia ehkäisee aikuista lisäämästä entisestään lapsen arvottomuuden ja häpeän tunteita sekä oireilua. (Välivaara 2010, 12.)

Kasvattajan tulee työssään tunnistaa tunteidensa lisäksi myös kehomuisti, joka voi herättää monenlaisia muistoja ja tunteita menneestä. Ihmisen kehomuisti on hyvin vahva, ja se voi laueta yllättävissä tilanteissa herättäen omia kätkeytyjä muistikuvia, jotka voivat tiedostamatta lähteä ohjaamaan asiakkaan kohtaamista ja työtä hakoteille. Jos työntekijä ei tiedosta tunteiden merkitystä kohtaamisessa, voi hän rakentaa ympärilleen liian voimakkaan turvakaaren, jotteivät lastensuojelutyössä kohdatut raskaat asiat tulisi liian lähelle. Tällöin työstä selviää henkisesti helpommalla. Tämä työntekijän omaksi turvaksi rakennettu turvakaari voi kuitenkin olla niin läpäisemätön, että lapsen kohtaaminen ja hänen kokemuksensa ohitetaan kokonaan. (Jaakkola 2013, 32.)

8 AMMATTIMINÄN KEHITTÄMINEN

Lastensuojelutyön tekemiseen kuuluu jatkuva ammatillinen kasvu, pohtiva ja analyttinen työote sekä oman ammattiminän jatkuva kehittäminen. Ammatillinen kasvu syntyy halusta sietää muutoksia ja tutkia omia arvojaan, asenteitaan, ajatuksiaan ja omaa oppimistaan. Ammatillisessa kasvussa on kyse prosessista, jossa omien muutosten

ymmärtämisen ja hallinnan myötä työntekijä voi kasvaa tukemaan asiakkaita heidän muutoksissaan ja kehittyä myös itse ihmisenä. (Mäkinen 2009, 23.)

Kuten 19.6.2013 julkistetussa sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun loppuraportissa painotettiin, tulee lastensuojelun työntekijöiden hankkia itselleen erityisosamista moninaisten lisäkoulutusten kautta. Työntekijällä tulisi olla vankka osaaminen ja tietämys lastensuojelukentän rakenteista ja asiakasprosessien kuluista. Tällä hetkellä jo lastensuojelulaitosten kilpailutuksissa huomioidaan työntekijöiden koulutustausta ja -taso. Näin pyritään valvomaan laitosten tuottamien palveluiden laatua. (Toimiva lastensuojelu 2013.) Olemme kuitenkin sitä mieltä, ettei hankittu koulutus ole suoraan verrannollinen työntekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja persoonaan tai kykyyn toteuttaa lastensuojelutyötä. Ei pidä unohtaa lastensuojelutyöntekijän inhimillistä puolta eli hänen omia tunteitaan ja kokemuksiaan, jotka voivat asiakaskohtamisissa nousta voimakkaina pintaan ja ohittaa kaiken opitun. Tämän vuoksi työntekijän tulisi lisäkouluttautumisen lisäksi käyttää aikaa omaan itseensä tutustumiseen, jotta asiakaskohtamiset ja asiakkaan kanssa tapahtuva vuorovaikutus eivät lähtisi harhateille työntekijän henkilökohtaisten tunnereaktioiden vuoksi.

8.1 Terapia ja työnohjaus

Terapia on mielenterveysongelmien ja elämän kriisien sekä erilaisten kokemusten hoitamista keskustelun avulla terapeuttisessa yhteistyösuhteessa. Terapia olisi suositeltavaa kaikille ihmisille, jotka työskentelevät toisten ihmisten kanssa. Terapiamuotoina voi olla yksilö-, pari-, perhe- tai ryhmäterapiaa. (Psykoteraapia.)

Terapia toimii sillanrakentajana aiempien vaikeiden kokemusten ja nykypäivän ongelmien välillä mahdollistaen uuden ymmärryksen asioihin. Tästä ymmärryksestä voi rakentua uusi mahdollisuus toimia aiempaa rakentavammin. (Poutiainen 2009.) Terapia auttaa tutkimaan omaa historiaansa sekä tunteiden ja käytöksen syy- ja seuraussuhteita. Mielestämme olisi hyvä, että mahdollisuuksien mukaan kaikille halukkaille työntekijöille sekä sijaiskasvattajina toimiville annettaisiin yksilöterapiaa. Terapian avulla ihminen saattaa kyetä tavoittamaan PACE-asenteen, jolla on erittäin tervehdyttävä vaikutus lastensuojelun traumatisoituneiden asiakkaiden kanssa työskenteleville.

Työnohjausta käytetään ammateissa, joissa vuorovaikutus toisten kanssa on keskeistä ja työntekijä käyttää työvälineenä omaa persoonaansa. Työnohjaus on keskusteluun perustuva ammatillinen työtapa, joka antaa ohjattavalle mahdollisuuden läpi käydä työhön liittyviä kokemuksia ja tarkastella niitä ymmärtävässä ja tutkivassa ilmapiirissä. Tavoitteena on työntekijän ammatillinen kasvu ja ammatti-identiteetin vahvistuminen sekä työroolin hallinnan lisääntyminen. Työnohjaus auttaa työntekijää kehittymään ja jaksamaan työssään. (Palmu 2012.)

Lastensuojelutyössä työnohjauksella on mielestämme tärkeä merkitys. Se turvaa työntekijän ammatillisuuden työsuhteissa ja asiakkaan oikeuden saada laadukasta palvelua. Työnohjaus auttaa työntekijää kestämaan ja avaamaan ristiriitaisia tunteita, joita lastensuojelutyö voi herättää. Hyvin usein työnohjaus järjestetään oman työyhteisön tai tiimin kesken, mutta olisi tärkeää panostaa sen hinnakkuudesta huolimatta myös henkilökohtaiseen työnohjaukseen. Yksilötyönohjauksessa voidaan mennä työntekijän henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tunteisiin huomattavasti syvemmälle kuin ryhmätilanteessa. Sitä pidetään yleisesti terapeuttisena apuna, ammatillisuutta ja itsetuntemusta lujittavana kokemuksena, jolla on katsottu olevan suora yhteys työssä jaksamiseen sekä työntekijän hyvinvointiin.

8.2 Reflektiivinen, analyttinen työote

Aito ja onnistunut kohtaaminen asiakkaan kanssa vaatii työntekijältä paljon ammatillista osaamista, mutta myös itsetuntemusta, kykyä kunnioittaa asiakasta ja sosiaalista osaamista vuorovaikutustilanteessa. Vuorovaikutussuhdetta luodessaan työntekijän tulisi tutustua asiakkaaseen rauhallisesti ja osoittaa aitoa kiinnostusta sekä hyväksyvää asennoitumista, jotta saataisiin aikaiseksi luottamuksellinen ja aito vuorovaikutustilanne. Aito ihmisenä oleminen edellyttää avointa mieltä. (Iija et al. 1997, 216.)

Myönteiseen suhtautumistapaan opettelu ei käy työntekijältä aina helposti. Vasta, kun hyväksyy itsensä kaikkine vajavaisuuksineen, voi oppia hyväksymään toisen ihmisen. Kun hyväksyy oman vajavaisuuden ja rajallisuuden, voi löytää omat voimavaransa ja mahdollisuutensa auttamistyössä. Kukaan ei voi toista parantaa ulkopuolelta. (Iija et al. 1997, 222.) Työntekijän tulee saada luotua asiakkaalle kokemus siitä, että häntä halutaan aidosti kuulla. Työntekijä tulee pystyä kunnioittamaan asiakasta ja hänen ainutkertaista elämäänsä. Suhdetta ylläpitää vahva kokemus turvallisuudesta ja kunnioittamisesta. (Jaakkola 2013, 32.)

Työntekijän riittävät taidot ja mahdollisuudet reflektoida omaa työtään ja itseään työntekijänä tukevat hänen jaksamistaan kuormittavassakin työssä. Lastensuojelutyössä työntekijän on oltava valmis ottamaan vastaan emotionaalista räsitusta mahdollistaakseen asiakkaalleen yhteistyösuhteen, jossa asiakas voi tutkia itseään, tarkastella kokemuksiaan ja tunteitaan saamatta aikaan näkyvää tunnereaktiota työntekijässä. Tämä kuormittaa työntekijää, mutta samalla suojelee asiakasta ja lujittaa työntekijän neutraalisuutta asiakassuhteessa. (Kiviniemi, Läksy, Matinlauri, Nevalainen, Ruotsalainen, Seppänen & Vuokila-Oikonen 2007, 10.)

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme tavoite on tuottaa uutta tietoa ryhmäkodin mahdollisuuksista tukea kiintymyssuhteen muodostumista. Pää tarkoituksenamme on ymmärtää kasvattajan oman kiintymyssuhdehistorian vaikutukset kasvatustyön tekemiseen. Tutkimuksessa saadun tiedon avulla Tinttarallan työyhteisö pohtii ryhmäkodin kehittämistarpeita ja hyödyntää kiintymyssuhdetta tukevia menetelmiä sekä mahdollisesti miettii toimenpiteitä, joilla lisätty työntekijöiden erityisosaamista sekä ammatillisia vahvuuksia. Tutkimuksen tiedollinen tavoite on syventää omaa ymmärrystämme kiintymyssuhteen syntyprosessista, sen merkityksestä sekä tervehdyttävistä menetelmistä lastensuojelun arjessa.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara kirjoittavat tutkimuksen aiheen ideoinnista, että kun aiheeseen on virinnyt kiinnostus, siitä halutaan saada enemmän tietoa ja lisätty omaa ymmärrystä. Tutkimustyö on kiinnostavaa, kun se liittyy luontevasti tutkijan arkipäiväiseen elämään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 72–74.) Meitä on koko prosessin ajan kiehtonut se ajatus, kuinka vahvasti jokaisen ihmisen oma kiintymyssuhdehistoria heidän omaan elämäänsä vaikuttaa. Aiheen pohtiminen on antanut suuren motivaation työstää opinnäytetyötämme.

9.1 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tutkimuksemme toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Lähtökohtana tällaisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti oletetaan, että tämän tyylin tutkimuksessa on pikemmin pyrkimykseenä löytää tai paljastaa asioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2010, 161.) Valitsimme

kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, sillä tarkoituksemme on tutkia vain yhden ryhmäkodin henkilöstöä, heidän työkäytäntöjään sekä kiintymyssuhdehistoriaansa. Tällainen tutkimusryhmän rajaaminen ennustaa kvalitatiivista tutkimusta, sillä kyse on laadusta ja sen tarkkailusta, ei niinkään määristä.

Halusimme toteuttaa työmme teoriaohjaavana sisällönanalyysina. Teoriaohjaavassa analyysissa liikkeelle lähdetään aineistosta sen ehdoilla, mutta loppuvaiheessa otetaan teoria mukaan avuksi ohjaamaan analyysia. Näin tutkijaa ohjaavat aineisto ja teoria vuorotellen. Niitä molempia luovasti yhdistellen ja valikoiden tutkija saattaa tehdä todellisia löytöjä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97, 117.) Päädyimme teoriaohjaavaan analyysiin, sillä kiintymyssuhdeteoria on työmme punainen lanka, ja halusimme pitää sen tutkimusprosessin keskiössä, aineiston keruusta aina johtopäätöksiin asti. Kuljetimme kiintymyssuhdeteoriaa mukana läpi työn ja pohjasimme siihen haastattelukysymyksemme. Halusimme pohtia, kuinka käytännöllinen kiintymyssuhdeteoria todellisuudessa on, ja peilata tekemiämme havaintoja siihen. Mielestämme teorian kuljettaminen läpi työn tekee työstä helposti ymmärrettävän, selkeän, mutta samalla myös mielenkiintoisen luettavan. Uskomme vahvasti, että teoriaohjaava analyysi tekee työstä toimeksiantajalle selkeän kokonaisuuden. Työn pohjalta kehittämistyö ryhmäkodissa on vaivattomampaa, sillä työntekijöiden ajatukset ovat avattu sekä perusteltu teorian kautta. Halusimme avata haastateltavien sitaattit suoraan tutkimustulososiossa, jotta haastatellut työntekijät ymmärtävät, miten heidän ajatuksensa, tunteensa, tapansa toimia ja miettiä asioita kumpuavat jostakin muusta kuin sattumanvaraisesta mielijohdteesta. Tarkoituksemme oli peilata ja avata haastateltujen työntekijöiden ajatuksia teoriaan ja tuoden esiin suurempia kokonaisuuksia: oman kiintymyssuhteen merkityksiä, opittuja toimintatapoja sekä oman toiminnan tiedostamista. Mielestämme tällainen tutkimustapa näyttää todeksi sen, kuinka työntekijän omat kiintymyssuhdehistorian vaikutukset lastensuojelun ja kasvatustyön parissa ovat ilmeiset.

Kun aihe on löytynyt, sitä on useimmiten rajattava. Täytyy tarkentaa ajatusta siitä, mitä haluaa tietää tai mitä haluaa osoittaa keräämällään aineistolla. Kvalitatiivinen tutkimus edellyttää joustavuutta ongelmanasettelussa. Aihetta joudutaan tarkentamaan tai jopa suuntaamaan uudelleen aineiston keruun yhteydessä. Joustavuus on yksi kvalitatiivisen tutkimuksen tunnusmerkki. Tutkimuskirjallisuutta apuna käyttäen kysymys yleensä ratkeaa parhaiten. (Hirsjärvi ym. 2010, 80–82.) Tutkittuamme ja kirjoitettuamme teoriaosuutta pohdimme haastattelukysymyksiä. Yhdessä ohjaajamme kanssa

muokkasimme kysymykset, joilla tietoa tutkimusongelmaan saataisiin. Opinnäytetyömme pyrkii pohtimaan teorian ja haastattelujen pohjalta, kuinka tukea kiintymyssuhdetta ryhmäkodissa, mitkä tekijät muodostuvat sen haasteiksi ja kuinka kasvattajien omat kiintymyssuhdekokemukset näyttäytyvät tämän hetken työn tekemisessä. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

1. Miten työntekijät luonnehtivat kiintymyssuhteen merkitystä?
2. Millaisia menetelmiä kiintymyssuhteen tukemiseen käytetään?
3. Millaisia haasteita kiintymyssuhteen tukemiseen liittyy pienryhmäkodissa?
4. Kuinka kasvattajan oma kiintymyssuhdehistoria sekä kokemukset vaikuttavat kiintymyssuhteen tukemiseen?

9.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyömme rajoittuu yhden ryhmäkodin henkilöstön tutkimiseen. Päätimme kerätä aineistoa puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jossa haastattelimme viittä ryhmäkodin työntekijää. Tähän oli valittu ryhmäkodin johtaja ja kaikkein pisimpään töissä olleet työntekijät. Tällä tavoin halusimme saada riittävän selvän kuvan Tinttarallan työntekijöiden tiedoista ja ajatuksista.

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Tyypillistä tällaiselle haastattelulle on, että aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi ym. 2010, 208.)

Olimme varanneet etukäteen päivät, jolloin haastattelut suoritettiin. Ensimmäisenä päivänä haastattelimme kolmea henkilöä ja toisena kahta. Haastattelun toteutimme ryhmäkoti Tinttarallan rauhallisessa kokoushuoneessa, jotta hetki saataisiin mahdollisimman yksityiseksi. Jokainen haastateltava oli työvuorossa haastattelun hetkellä. Tämän oli tarkoitus luoda kiireetön ja turvallinen haastatteluilmapiiri. Haastateltaville oli kerrottu etukäteen haastattelun aikataulu, aihe sekä se, että käytämme nauhuria.

Olimme sopineet etukäteen, että toinen meistä haastattelee työntekijöitä ja toinen on taustalla. Tähän päädyimme siksi, etteivät haastatteluhetkellä kaikki puhuisi päällekkäin, vaan haastattelu perustuisi kahden ihmisen väliseen dialogiin. Aloitimme haastattelut sillä, että annoimme haastattelurungon (liite 2) ja kerroimme vielä lyhyesti aiheesta ja haastattelun käytännöistä. Kerroimme, että keskustelu saa olla hyvin rentoa ja avointa. Painotimme vaitiolovelvollisuuttamme sekä sitä, että nauhat tuhotaan, kun ne on litteroitu. Tällä tavoin toivoimme luottavaista ilmapiiriä keskusteluun, joka käsittelee haastattavia ja henkilökohtaisia asioita. Saimme erittäin hyviä keskusteluja aikaan. Etenimme teemoittain, mutta usein keskustelu eteni avoimen haastattelun tavoin. Jokainen haastattelu kesti keskimäärin tunnin ajan.

Avoimessa haastattelussa haastattelijä selvittelee haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sen mukaan kuin ne tulevat vastaan keskustelussa. Avoin haastattelu on kaikkein lähimpänä keskustelua. Avoin haastattelu vaatii enemmän taitoja kuin muut haastattelun muodot, sillä tilanteen ohjailu jää haastattelijan huoleksi. Haastattelun käytännölliseen toteuttamiseen liittyy muitakin huomioon otettavia seikkoja kuten haastattelusta sopiminen, keskustelun avaukset, kysyminen ja dialogin ohjailu. (Hirsjärvi ym. 2010, 209–211.)

9.2.1 Aineiston analysointimenetelmä

Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinasia. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia hän saa ongelmiin. Litterointi, toisin sanoen puhtaaksikirjoitus, on useimmiten tarkoituksenmukaista tehdä tallennetulle laadulliselle aineistolle. Litteroinnista ei ole olemassa tarkkoja ja yksiselitteisiä ohjeita. (Hirsjärvi ym. 2010, 221–222.)

Aineiston keruun jälkeen aloitimme aineiston purkamisen. Puhtaaksikirjoitimme eli litteroimme kaikki viisi haastattelua. Jokainen haastattelu kesti noin tunnin, ja litteroitua tekstiä syntyi kolmisenkymmentä sivua. Aikaa litterointiin käytimme viisitoista tuntia. Haastattelumateriaali oli riittävän selkeää. Osa nauhoista sisälsi rentoa jutustelua muistakin aiheista kuin tutkimukseen liittyvistä kysymyksistä. Haastatteluiden litterointi tapahtui paikassa, jossa sivullisilla ei ollut mahdollisuutta kuulla haastatteluita. Työn valmistumisen jälkeen nauhat on tuhottu vaitiolovelvollisuuden ja luottamuksen nimissä.

Päädyimme jäsentelemään aineiston teemoittelun avulla. Teemoittelussa teemoja eli keskeisiä aiheita voidaan muodostaa joko aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta vastauksia yhdistäviä seikkoja tai teorialähtöisesti, jolloin teemoittelu ohjautuu viitekehyksen tai teorian kautta. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka toteavat, että teemoittelu on luonteva etenemistapa muun muassa teemahaastatteluaineiston analysoimisessa. Teemat, joista haastateltavien kanssa on puhuttu, löytyvät yleensä kaikista haastatteluista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka.) Meille teemoittelu tuntui luonteelta tavalta jäsentää teemahaastattelumme vastauksia, kiintymyssuhdeteoria punaisena lankana.

9.2.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kiintymyssuhdetta, kiintymyssuhdevaurioita sekä tervehdyttäviä menetelmiä on tutkittu pitkään ja erilaisin tutkimustavoin. Löysimme tuoreita graduja, tieteellisiä artikkeleita ja opinnäytetöitä liittyen kiintymyssuhteeseen. Se, mikä omasta tutkimuksestamme tekee erityisen, on sen ajankohtaisuus ja se, miten työmme toteutimme. Vastalähiaikoina on alettu tutkia työntekijöiden omaa kiintymyssuhdetta, varsinkin lastensuojelutyössä, jossa se nähdään uusimpien tutkimusten valossa hyvin merkityksellisenä. Tyyli, miten haastattelut toteutimme, on saanut erittäin paljon kiitosta. Dialogisuus, läsnäoleva ja pohtiva, tunteikas ilmapiiri olivat omiaan herättämään työntekijöissä tärkeitä ammatillisia ajatuksia omasta tavasta toimia ja olla yhteydessä lapsen tunnemaailmaan. Pelkästään jo tällainen haastattelu, sekä työntekijöiden ajatusten herättäminen omaa työtä ohjaavien käytösmallien tutkimiseen, on yksi äärimmäisen hyvä menetelmä kiintymyssuhdetta tukevaksi menetelmäksi pienryhmäkotiin. Emme löytäneet työtämme vastaavia aiempia tutkimuksia, jotka keskittyisivät työntekijän oman kiintymyssuhdehistorian tutkimiseen. Kiintymyssuhteen muodostumista ja lasten osallisuutta lastensuojelutyössä on tutkittu eri tasoilla. Ainutlaatuisen työstämme tekee työntekijän omien menneisyyden muistojen ja kokemusten herättäminen sekä näiden pohdintojen yhdistäminen nykypäivän työskentelyssä heränneisiin tunteisiin ja kokemuksiin. Halusimme tuoda julki sen, miksi ihmiset käyttäytyvät haastavissa kasvatustilanteissa intuitiivisesti ja mitkä voimat tähän vaikuttavat.

Kaiken tutkimuksen luotettavuutta tulisi arvioida jollakin tavalla. Tutkimuksen validi-
us merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta.
Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijoiden tarkka selostus tutkimuk-
sen toteuttamisesta. Esimerkiksi haastattelututkimuksessa kerrotaan tarkasti olosuh-
teista ja paikoista, joissa aineistot kerättiin, samoin kerrotaan haastatteluihin käytetty
aika ja mahdolliset häiriötekijät. Tulosten tulkintaan pätee sama tarkkuuden vaatimus.
Tulokset vaativat tutkijalta kykyä punnita vastauksia ja saattaa niitä teoreettisen tar-
kastelun tasolle. Olisi kerrottava, millä perusteella tutkija esittää tulkintoja ja mihin
hän päätelmänsä perustaa. Meidän opinnäytetyössämme voidaan myös käyttää käsitet-
tä tutkijatriangulaatio, sillä tutkimukseemme osallistui useampi kuin yksi tutkija ai-
neistonkerääjänä, tulosten analysoijana ja tulkitsijana. (Hirsjärvi ym. 2010, 232–233.)
Menetelmien valinnassa täytyy toteuttaa eettisyyttä. Tietoa ei voi kerätä sellaisia me-
nettelyjä käyttäen, jotka loukkaavat tutkittavien yksityisyyttä tai identiteettiä. (Hirsjär-
vi et al. 2010, 186.) Tutkimusetiikka voi olla metodologinen seikka. Tällöin tutkimuk-
sessa tehdyt valinnat ovat moraalisia valintoja. Silloin kyse on tutkimuksen taustalla
olevan tiedekäsityksen ja tutkimuksen metodisten valintojen arvosidonnaisuutta kos-
kevasta eettisestä pohdinnasta: miten tutkimusaiheet valitaan ja mitä pidetään tärkeä-
nä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 128.)

Opinnäytetyötämme vastaava tutkimus on tehty vuonna 2009 Jyväskylän yliopistossa.
Mäkelä Iina on tehnyt pro gradun sijaisperheissä asuvien lasten kiintymyssuhteita kor-
jaavista työmenetelmistä. Tutkimuksessaan ”Tilaa kotona ja sydämessä” hän tutki mi-
ten sijaisvanhemmat kokevat traumatisoituneiden lasten tarpeet ja mahdollisuudet vas-
tata niihin. Mäkelä tutki asiaa kvalitatiivisella puolistrukturoidulla haastattelulla. Hä-
nen tutkimuksensa johtopäätös on, että hyvään elämään kuuluu liittyminen muihin
ihmisiin. (Mäkelä 2009.) Tämä tutkimus sivuaa hiukan omaa työtämme. Me taas poh-
dimme enemmän työntekijän oman menneisyydestä kumpuavien käytösmallien vaiku-
tusta kiintymyssuhteen tukemiseen pienryhmäkodissa.

9.3 Tutkimuksen kulku ja opinnäytetyöprosessi

Perusmenettely on yleensä se, että tutkija paneutuu ensin alustavasti aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja pohtii sen pohjalta tutkimustehtävää sekä tutkimuksen näkökulmaa ja rajausta, kunnes prosessi etenee konkreettiseen aineiston keruuseen. Tutkimustehtävä tarkentuu myöhemmin täsmällisiksi tutkimuskysymyksiksi, kun aineisto karttuu ja taustakirjallisuus tulee paremmin tutuksi. Toki kirjallisuuteen perehtyminen jatkuu aineiston keruu-, analyysi- ja pohdintavaiheisiin. Tällainen alustava ja järjestelmällinen perehtyminen on hyvä aloittaa ajoissa, jotta aiheesta saa yleiskuvan. (Hirsjärvi et.al. 2010, 109–111.)

Opinnäytetyöprosessimme lähti liikkeelle syksyllä 2012. Olimme molemmat töissä Ryhmäkoti Tinttarallassa ja päätimme kysyä johtajalta, olisiko hänellä jotakin tutkimustoivetta. Johtaja lupautui tilaajaksi ja antoi meille tutkimusaiheen: kiintymyssuhteen tukeminen ryhmäkodissa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun taholta aiheemme vahvistettiin 30.9., ja 12.10. kirjoitimme tilaajatähon kanssa sopimuksen. Koko syksy 2012 meni aiheen ideointivaiheessa. Tällöin tutustuimme aihetta käsittelevään kirjallisuuteen sekä pohdimme, millaista opinnäytetyötä alkaisimme tehdä.

Varsinainen työskentely aiheen piirissä alkoi keväällä 2013. Aloimme lukea teoriaa kirjoista ja kirjoittaa teoreettista viitekehystä tutkimusaiheellemme. Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on ilmeinen, ja siksi sitä tarvitaan välttämättä. Teoreettisessa tutkimuksessa keskeinen uskottavuus kulminoituu siihen, miten argumentointi suoritetaan, eli siihen, kuinka uskottavasti ja pätevästi lähdeaineistoa käytetään. Lähteiden tulee olla aiheen kannalta keskeisiä ja lähdeviitteiden relevantteja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 19–22.) Tämän jälkeen laadimme tutkimussuunnitelman, ja suunnitteluseminaarissa kävimme ohjaajamme kanssa läpi, miten aihetta voisi lähestyä ja minkälaiset tutkimuskysymykset olisivat hyviä.

Sovimme haastattelut viikoille 21 ja 22. Tämän jälkeen aloimme työstää saamaamme materiaalia. Analysointiin käytimme useita viikkoja, sillä haastattelujen peilaaminen teorian tietoon oli kiehtovaa, mutta myös työlästä. Teoriaosuus on täydentynyt koko opinnäytetyöprosessin ajan, minkä Hirsjärvi ym. mainitsevat kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypilliseksi. (Hirsjärvi et al. 2010, 80–82.) Tarkoituksemme on valmistua lokakuussa 2013, joten esitarkastukseen työmme palautettiin 15.8.2013 ja lopullinen työmme palautus oli 6.9.2013.

Tutkimusaikataulumme on ollut melko tiivis, vaikka toisaalta se sopii molempien työskentelytapaan. Alussa meillä oli kuitenkin aikaa pohtia tutkimuksen toteuttamistapaa sekä tutkimusaihetta, sekä mahdollisuuksien mukaan tutustua tutkimusaihetta käsittelevään teoriaan. Emme kohdanneet opinnäytetyön tekemisen suhteen muita haasteita kuin perheen, työn ja tutkimuksen tekemisen aikatauluttamisen sekä yhteensovittamisen. Koimme opinnäytetyön tekemisen erittäin mielekkääksi, koska tutkimuksen aihe oli mielenkiintoinen ja uskomme vahvasti opinnäytetyön olevan hyödyksi niin meille itsellemme kuin Ryhmäkoti Tinttarallalle.

10 TULOKSET

Työmme teoriaosuudessa ilmeni, kuinka tärkeää traumatisoituneiden lasten parissa työskentelevien lastensuojelun ammattilaisten on tunkea lapsen kehitystä ja kiintymyssuhteen problematiikkaa sekä tunkea ja tiedostaa oma kiintymyssuhdehistoriansa ja siitä kumpuavat käyttäytymismallit sekä voimakkaat tunteet. Tässä kappaleessa analysoimme ja pohdimme työntekijöiden vastauksia suhteessa aiempaan teoriaan.

10.1 Työntekijöiden kokemus kiintymyssuhteesta

Aloitimme haastattelut teemarungon mukaisesti (liitteet 1 ja 2) kysymällä työntekijöiden omaa tietoutta kiintymyssuhteesta ja sen merkityksestä lapsen kehitykselle. Saimme hyvin erilaisia vastauksia, joista suurimmasta osasta näkyi työntekijän ymmärrys kiintymyssuhteen syntymisprosessista sekä siitä, keiden välille kiintymyssuhde muodostuu. Alla oleva sitaatti kuvaa hyvin työntekijän näkemystä kiintymyssuhteen muodostumisesta:

”Yleensä se, että sellasen pitäisi muodostua siihen omaan lähimpään aikuiseen eli normaalitapauksessa äitiin se läheisin kiintymyssuhde.”

Vastauksissa nousi esiin kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttavia merkittäviä tekijöitä, kuten alla olevasta lainauksesta voi nähdä. Samoja onnistuneen kiintymyssuhteen syntymiseen liittyviä tekijöitä käsitellään teoriaosuudessa sivulla 16, jossa painottuu lisäksi hoivaajan kyky olla sensitiivinen ja empaattinen. Nämä hoivaajan ominaisuudet eivät nousseet esiin haastattelun tässä vaiheessa.

Ryhmäkoti Tinttarallan työntekijöillä vaikuttaa olevan ymmärrys vuorovaikutuksen ja lapsen tarpeisiin vastaamisen merkityksestä sekä siitä, että kiintymyssuhde muodostuu jo aivan varhaislapsuudessa, luottavaisen vuorovaikutussuhteen kautta. Tämä on nähtävissä seuraavasta sitaattista:

”Se liittyy hyvin pitkälti lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Siihen luottamukseen, jota lapsi kokee suhteessa aikuiseen. Se on semmoinen suhde, joka ei välttämättä ole valmiina, vaan se pitää rakentaa. Se lähtee mun käsityksen mukaan hyvin pienestä liikkeelle, et se lähtee ihan vauvan ja äidin vuoropuhelusta. Ja sehän on semmoinen suhde, mikä voi helposti särkyä ja se voi aiheuttaa aikamoista vinoutumaa, jos se on särkynyt.”

10.1.1 Kiintymyssuhteen merkitys

Teoriaosuudessa ilmenee sivulla 13 (Hughes 2011, 15) se, että minkälaiseksi ihmisen kiintymyssuhde muodostuu, vaikuttaa hyvin moniin asioihin, kuten hänen persoonansa kehitykseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen, tunne-elämään ja jopa mielenterveyteen. Mielestämme alla oleva haastattelussa esiin noussut lause kuvastaa ihmisen sisäistä maailmaa silloin, kun kiintymyssuhteesta on muodostunut negatiivinen ja turvaton:

”Jos ei ole kiintymyssuhdetta kehenkään nii sithän ihminen on ihan rikkiäinen.”

Aiemmin Väливаaraan pohjaten totesimme, että kiintymyssuhde on tunnesäätelysuhde, jossa aikuinen sensitiivisyydellään pitää lapsen tunteet hallittavalla alueella, jolloin lapsen sisäinen maailma alkaa järjestyä. (Väливаara 2010, 3.) Tämä nousi esiin myös haastatteluissa. Haastateltavat korostivat lapsen perusturvallisuutta. Turvallisuuden tunne on välttämätön, jotta lapsi voisi alkaa tutkia ympäristöään ja kehittyä ikätasonsa mukaisesti:

”Kiintymyssuhde tuo turvallisuuden tunnetta ja se rauhoittaa lasta, kun on kuitenkin ne rajat olemassa ja luottamus aikuiseen.”

Haastatteluissa kävi ilmi työntekijöiden ymmärrys kiintymyssuhteen ylisukupolvisuudesta ja sen vahvasta vaikutuksesta ihmiseen läpi elämän. Kiintymyssuhde nähdään merkittävänä tekijänä ohjaamassa ihmisen käyttäytymistä, ei pelkästään varhaislapsuudessa, vaan myös aikuisuudessa:

”Se vaikuttaa siihen lapsen persoonaan ja miten se on suhteessa toisiin ihmisiin, ja ympäristöönsä. Sehän vaikuttaa aikuisiällekin asti. Lapsena tietysti sosiaalisiin verkostoihin itelleen ja miten se käyttäytyy toisen läsnäollessa ja miten se peilaa itseään muihin, mut sit myös aikuisiällä et sit etenkii jos aletaan joskus jossain kohtaa parisuhdetta muodostaa, jonkun kanssa et miten siinä parisuhteessa käyttäytyy. Ja myös sitten kun mennään niin pitkälle niin miten sitten joskus tulevaisuudessa omaan lapseen että jos sie olet kiintymyssuhdevaurioinen valmiiksi niin ei se kyl sit omaan lapseen voi sitä kiintymyssuhdetta sit muodostaa varmasti-kaan ihan kauheen helposti.”

10.1.2 Kiintymyssuhdevaurioituneen lapsen oirehtiminen

Teoriaosuudessa tulee sivulla 23 (Rita et. al. 2010) esille erilaisia kiintymyssuhdehäiriöitä ja niistä muodostuvia käytöshäiriöitä. Kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivä lapsi saattaa tulla koko elämänsä ajan väärinymmärretyksi. Tämän vuoksi halusimme saada haastateltavat pohtimaan, minkälaista käytöstä kiintymyssuhdevauriot voivat saada aikaan:

”Lapsi, jolla on kiintymyssuhdehäiriö, selkeesti hakee sitä hyväksyntää niinkun hirveen raivokkaasti, et niinku: ’huomaa minut!’ Ja yleensä vielä sen negatiivisen käytöksen kautta, että se vaan sais jonkunlaisen kontaktin esimerkiksi aikuiseen, periaattees tyliin ’hinnalla millä hyvänsä’.”

Haastattelulainauksista näkyvät selvästi teoriastakin tutut ilmiöt kiintymyssuhdevaurioisten lasten käyttäytymisessä, kuten aggressiivisuus sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen puute. Välivaara toteaa myös, että lapsen kokemus omasta itsestä on ”olen huono”. (Välivaara 2010, 3–4.) Kiintymyssuhdevaurioitunut lapsi ei salli itselleen positiivisia tunteita, koska hänen kokemuksensa itsestään perustuu arvottomuuteen ja huonouteen. Tätä kuvastaa hyvin alla oleva sitaatti työntekijältä:

”Ei pysty ottamaan hyvää, kieltää iteltään sen kaiken hyvän ja ei ole jotenkin sen arvonen, eikä ole tullut hyväksytyksi. Sit raivoaa ja mitätöi itensä ja mitätöi muut. Näkee itensä mitättömänä ja huonona. Ei voi se itsetuntokaan kehittyä, jos on jo valmiiks, että en ole mitään ja kukaan ei ole koskaan antanut sitä hyvää, et menis oikeeseen suuntaan.”

10.2 Kiintymyssuhdetta tukevia menetelmiä

Kun pyysimme haastateltavia nimeämään kiintymyssuhdetta tukevia menetelmiä, esiin nousivat heti alkuun tärkeät seikat kohdattaessa kiintymyssuhteeltaan vaurioitunut lapsi. Ensiarvoisen tärkeää on huomioida lapsen yksilöllisyys ja tämän kokemukset, ikä sekä muut henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka vaikuttavat lapsen yksilölliseen kohtaamiseen ja uuden suhteen luomiseen:

”Se riippuu aina jokaisesta lapsesta, et mitä kukin aina tarvitsee, pitää vähän niinku ite osata haistella sitä tilannetta, että mitä kenenkin kanssa.”

Lapsen yksilöllisen huomioimisen lisäksi haastatteluissa kiintymyssuhteen tukemiseksi painottui työntekijän merkitys. Tunnekortit, tunnetyöskentely sekä muu ”korjaava työ” menettävät merkityksensä, ellei aikuinen saa luotua lapseen yhteyttä ja avointa suhdetta. Erilaiset menetelmät tukevat lapsen kanssa tehtävää tervehdyttävää työtä, mutta ensisijaista on aikuisen aito läsnäolo, ajan antaminen ja kiintymyssuhdetta korjaavana, lasta hoitavana lääkkeenä toimii aikuinen itse:

”Mut mun mielestä se aikuinen ja läsnäolo on kaikkein tärkeintä.”

Lapsen tulee saada kokea itsensä hyväksytyksi kaikkine tunteinensa. Työntekijän tulee pystyä ottamaan vastaan lapsen voimakkaat tunteet saadakseen luotua lapseen luottamussuhteen. Kuten Väливаara toteaa, vaurioitunut kiintymyssuhde tekee lapsen käytöksestä impulsiivista ja suhteetonta tilanteeseen nähden. Niin lapsen positiivisten kuin negatiivistenkin tunteiden käsittely on vaikeaa, ja lapsen tunne-elämä on epäjärjestyksessä. Tämä vaatii työntekijältä kykyä ymmärtää lapsen käytöstä. Työntekijän tulee sallia lapselle hänen kokemansa tunteet. Vain sallimalla ja ottamalla vastaan lapsen voimakkaat tunnereaktiot, lapsi voi pikkuhiljaa alkaa oppia tunteidensa hallintaa ja saada tunnemaailmaansa järjestyttä vierellä pysyvän aikuisen avulla. (Väливаara

2010, 3–4.) Alla oleva sitaatti kuvastaa hyvin läsnä olevaa aikuisuutta, joka uskaltaa kohdata lapsen tunteet:

”Yhes tekeminen, oleminen, ja sit et sä oot aidosti siin tilantees läsnä ja just niinä hetkinä, kun se lapsi käyttäytyy silleen, et kiukuttaa ja harmittaa, siin kohtaa olemal siin tilantees, ’et mä jumalauta oon täs, mä en vaan lähe täst mihinkään.’”

10.2.1 Suhteen alussa

Suhteen alussa, kun lapsi saapuu ryhmäkotiin, tulee hänelle antaa aikaa. On tärkeää maltaa odottaa lapsen aloitetta; milloin hän on valmis avaamaan maailmansa uusille aikuisille.:

”Kylhän se ihan vääjämätön tosiasia on, et se ajan antaminen sille lapselle, yhteinen tekeminen, yhdessä oleminen, ja sit tavallaa antaa sen lapsen tulla ja kysellä, hakee sitä tilannetta.”

Perusturvallisuuden luominen sijoitetuille lapsille on äärimmäisen tärkeää, kuten alla olevasta haastattelusitaatista voi nähdä. Teoriaosuudessa myös Hughes painotti lapselle välttämätöntä kokemusta turvallisuudesta. Vasta, kun lapsi kokee olevansa turvassa, hän pystyy kehittämään aivojansa sekä tunnesidettä toiseen ihmiseen. Turvattomuuden hetkinä lapsen kaikki kapasiteetti kuluu turvallisuuden hakemiseen ja lapsen stressihormonitaso nousee aiheuttaen vahinkoa aivoille. (Hughes 2006, 26.) Ryhmäkodin työntekijät ovat ymmärtäneet lapsen turvallisen kokemuksen tärkeyden kehityksen sekä kiintymyssuhteen tukemisen näkökulmasta, kuten alla olevasta sitaatista on nähtävissä:

”Ainakii se on minust tärkeetä heti alust lähtien, et on voinnu kokee, et on turvallist olla tääl, monet, kun on niin vaurioitunnu tai on niin valtava turvattomuus.”

10.2.2 Arjen keskellä

Arjen keskellä mielestämme tärkein menetelmä tukea kiintymyssuhteen syntymistä on työntekijän oma asenne lapseen. Teoriaosuudessa Väливаara kirjoittaa Daniel Hughe-
sin kehittämästä menetelmästä PACE-asenne, joka on erittäin terapeuttilinen. Tähän
kuuluvat kasvattajan kärsivällisyys, lapsen ja tämän tunteiden hyväksyminen, uteliai-
suus lasta ja hänen tunne-elämäänsä kohtaan sekä empaattisuus. (Väливаara 2010, 12.)
Tätä kuvastaa hyvin alla oleva työntekijän sitaatti:

*”Nää on vielä sen verran pieni. Läheisyyden tarve on aika suuri. Ote-
taan syliin, pajataan, jos itkettää ja pidetään vaikka kiinni, jos on ag-
gressiivista.”*

Lastensuojelun pitkäaikaissijoitettujen lasten on tärkeää saada mahdollisimman ko-
dinomainen kokemus yksikössään, jotta heille muodostuisi toimintamalli aikuisuutta
ja mahdollista tulevaa vanhemmuutta varten siitä, kuinka kodissa vietetään aikaa ja
eletään arkea. Pysyvyys, rutiinit, läsnäoleva aikuisuus ja arkinen läheisyys kasvattavat
lapsen turvallisuuden tunnetta ja luovat olosuhteet tunnepuolen kiinnittymiselle. Ku-
ten alla oleva sitaatti kertoo, Ryhmäkoti Tinttaralla pyrkii arjessa huomioimaan arki-
sen läheisyyden ja kiireettömyyden:

*”Mun mielestä tavallaan vaan se, et osottaa siin ihan arjessa mitä ne ti-
lanteet sit onkaan niin, et on se aikuinen siinä vieressä ja tehdään ihan
normaaleja arkisia juttuja tavallaan ja ollaan läsnä siinä, mitä se sit on-
kaan ihan vaikka sohvaltaa makoilua kainaloittain.”*

Keltikangas-Järvinen kirjoittaa myös siitä, kuinka kasvattajan tulee seurata lapsen
mielialoja ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaan. Kun kasvattaja auttaa riittä-
vän kauan lasta käsittelemään tunteitaan, alkaa lapselle pikkuhiljaa kehittyä kyky sää-
dellä itse tunteitaan. Ja tämä kaikki edellyttää emotionaalista suhdetta kasvattajaan.
(Keltikangas-Järvinen 2012, 26- 27.) Haastattelussa kävi ilmi, että työntekijöillä on
käsitys siitä, mitä lapsi arjessa tarvitsee eheytyäkseen:

”Jos on kiintymyssuhdevaurio niin tunteetkin on aika hukassa, et ei niinku oikein tunnista ja sit ne voi heitellä laidasta laitaan ja sit joku tunteiden nimeäminenkin voi olla tosi hankalaa. Tässä tapauksessa voi olla sit jotkut tunnekortit ja tunnetyöskentely.”

Luottamus aikuiseen on yksi tärkeistä kiintymyssuhteen rakennuselementeistä. Kun lapsi voi luottaa siihen, että aikuinen on turvana, huolehtii ja hoivaa, pystyy lapsi pysymään huolettomasti omassa pienen ihmisen roolissaan. Ryhmäkodissa pidetään tärkeänä luvatuista asioista kiinni pitämistä, jotta luottamus lapsen ja aikuisen välille voisi alkaa rakentumaan:

”Mie pidän lupaukseni. Nää on niin paljo saanu kuulla sitä paskaa ja valhetta, että mejän pitää tääl olla viimeistää ne aikuiset, jotka tekee sen minkä lupaa.”

Jokaisen lapsen tulisi saada kokemus toisen ihmisen kautta omasta ainutlaatuisuudestaan. Kuten Keltikangas-Järvinen on todennut, ihmisen minuuden kehitys on toisten ihmisten varassa, joten kiintymyssuhteeltaan vaurioituneen lapsen tulee kokea itsensä arvokkaaksi muiden silmissä, jotta hän pystyisi oppimaan arvostamaan itseään. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26–27.) Luottamukseen ja lupauksen pitämiseen liittyy myös alla oleva sitaatti, joka kuvastaa lastensuojelun perusajatusta oikeudesta turvalliseen, läheiseen aikuiseen:

”Et heille tulis edes silloin tällöin se kokemus, et ’hitto mie olin nyt tolle tärke’.”

10.2.3 Lähiaikuinen menetelmä

Lähiaikuinen-menetelmä on käytössä Ryhmäkoti Tinttarallassa, joten kysyimme haastateltavilta, kuinka he kokevat sen työssään ja kuinka se menetelmänä tukee kiintymyssuhteen muodostumista. Vastaukset jakautuivat joko menetelmän puolesta tai vastaan. Lähiaikuisuus koettiin pääasiallisesti positiivisena ja tunnesidettä tukevana, kun lapsella on joku ”oma” ihminen talossa:

”Jos oikein hyvin natsaa, se lähiaikuin ja lapsi, et niil oikein hyvin synkkaa ja ne pystyy luomaa jonkunlaisen suhteen, sehän voi kantaa vaikka läpi koko elämän sil lapsella.”

Lähiaikuinen ja lapsi viettävät kahdenkeskistä aikaa ja heidän yhteensopivuuttaan tuetaan, jotta heidän välilleen syntyisi mahdollisimman läheinen suhde. Vaikka lapsi olisi ohittanut vauvaiän ilman läheisyyttä ja huolenpitoa, on Silvenin (2010, 17) mukaan silti parempi antaa tukea myöhään kuin ei milloinkaan. Tämä antaa tilaisuuden korjata kehityksen kulkusuuntaa siten, että henkinen ja fyysinen yhteys läheisissä ihmissuhteissa onnistuvat. Tehokkaimmin läheinen ihmissuhde ryhmäkotityyppisessä ympäristössä saadaan nimeämällä lapselle lähiaikuinen, jonka kanssa suhdetta tuetaan koko ryhmäkodin voimin. Tulee kuitenkin muistaa, ettei pakottamalla synny aitoa yhteenkuuluvuutta ja tunnetta, vaan lopulta suhteen syntymisen määrittää ihmisten todellinen, luontainen kiintyminen toisiinsa.

Lähiaikuisuutta häiritsevänä tekijänä nähtiin muun muassa työntekijöiden poissaolot työpaikalta sekä henkilökunnan vaihtuvuus. On selvää, että ilman sitoutumista ja sitouttamista työhön, lapset eivät saa mahdollisuutta luoda kiintymyssuhdetta työntekijään:

”Nää hankaloittaa paljon nää poissaolot täältä töistä just sitä lähiaikuisenhommaa, eihän se oo lapsen etu, et aina tulee eri tyyppi.”

Koska työntekijät eivät ole toistensa kaltaisia, vaan heillä kaikilla on oma tapansa tehdä töitä sekä omat henkilökohtaiset kokemuksensa taustallaan, voi tämä luoda eriarvoisuutta lasten välille. Työntekijät voivat hoitaa tehtävänsä lähiaikuisena hyvin eri tavoin ja tahtomattaan aiheuttaa lasten välille kateutta, mielipahaa sekä huononmuuden tuntemuksia. Tähän viittaa alla oleva kommentti, joka pyrkii saamaan lapset keskenään samanarvoiseen asemaan:

”Mä liputtaisin sen puolesta, et vuorossa olevat aikuiset ois aina ne lähiaikuiset, lapselle kaikki myö ollaan yhtä tärkeitä.”

Lasten kiintymyssuhteen vaurioista sekä tunnepuolen haasteista kertoo alla oleva kommentti. Huolimatta lähiaikuisuudesta sekä muista kiintymyssuhdetta tukevista menetelmistä, huostaanotettujen lasten kiintyminen ja kiinnittyminen sijaiskasvattajiin on vaikeaa:

”Kun ei nää lapset oikein kenenkää perää kysele, et koska se tulee se mun lähiaikuinen. Kyl ne nyt rupee kaikkien kaa. Kuka on vuoros nii toimii.”

Ikävä ja toisen kaipaaminen kuuluvat turvallisen kiintymyssuhteen ominaisuuksiin, jossa tunnetilat aktivoituvat, kun lapsi ei haluaisi olla erossa kiintymyksen kohteestaan. Traumatisoituneet lapset ovat tunne-elämältään vaurioituneita ja eivät pysty reagoimaan esimerkiksi erotilanteessa kuten turvallisen kiintymyssuhteen omaavat lapset. Rita, Salmela ja Raaska (2010) kuvaavat reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä, jossa lapsi suhtautuu valikoimattoman sosiaalisesti tuntemattomiinkin ihmisiin eikä tee eroa vanhempien ja vieraiden ihmisten välillä. Tämä on ollut lapselle toimiva selviytymisstrategia hänen elämässään ja sillä tavoin hän on oppinut luomaan lukuisia pinnallisia ja erotilanteessa tuskattomia ihmissuhteita. (Rita et. al. 2010.)

10.2.4 Terapeuttiset menetelmät

Terapeuttisista menetelmistä ryhmäkodissa on käytössä muun muassa theraplay, joka toteutetaan perhe- ja kasvatustieteiden terapeutin ohjauksessa. Lapsi käy lähiaikuisensa kanssa säännöllisesti theraplay -istunnoissa, joiden tarkoituksena on vahvistaa heidän keskinäistä suhdettaan ja tukea lapsen kiinnittymiskehitystä:

”Me tehään yhdessä erilaisia tehtäviä ja sit me oltiin sellanen oma tii-mi.”

Theraplayn avulla hoidettavien vaurioiden juuret ovat hyvin usein varhaislapsuudessa. Terapialla pyritään luomaan lapselle korjaavia kokemuksia asioista, joita vaille hän on jäänyt. Jernberg ja Booth kuvasivat theraplayn koostuvan erilaisista normaalin vauvarjen perushoitotilanteista, joiden kautta lapsi oppii, kuka hän on, millainen hänen maailmansa on, ketkä ovat hänen maailmansa tärkeitä ihmisiä ja mitä hän heitä kohtaan tuntee. (Jernberg & Booth 2003, 29–30.) Theraplay tukee erittäin vahvasti sijoite-

tun lapsen ja hänen lähiaikuisensa välistä suhdetta ja edesauttaa kiintymyssuhteen muodostumista yhdistävien, ainutlaatuisten kokemusten kautta:

”Viiminen kerta lapsi on ollu mun sylissä ja juonu tuttipullosta. Et se on ollu niin vauva. Se on luottanut siihen, että nyt tää on tää meijän juttu. Jotain sellasta korvaavaa mitä ei oo saanut, lapsi saa olla ihan pieni.”

10.2.5 Tunnevirittäytyminen

Hughes korostaa kiintymyssuhteen muodostumisessa tunnevirittäytyminen käsitettä. Kun aikuinen pystyy siihen, että antaa lapsen myötävaikuttaa aikuisen päätöksiin, pystyvät aikuinen ja lapsi virittäytymään paremmin samaan tunnetilaan. Tunnevirittäytyminen on kahden ihmisen keskenään jakama tunne, jossa heidän pyrkimyksensä on yhteneväinen. Hetki, joka vaikuttaa kummankin sieluun ja sydämeen. (Hughes 2006, 27-28.)

”Pitäis mennä sinne lapsen tunnemaailmaan jotenkin sisälle. Ja niinku siihen lapsen tunteeseen kiinni et, mikä sil on ja yrittää ymmärtää sitä ja näyttää sille lapselle se.”

Sellainen suhde, jossa vuorovaikutus tukee kehitystä ja paremman ihmissuhteen syntymistä, muodostuu turvallisuudesta, tuesta ja vastavuoroisesta mielihyvystä sekä asioiden jakamisesta. Tällainen konteksti antaa lapsen kokea syvää luottamusta ja sitoutumista, jolloin yhteiset kokemukset sulautuvat yhteen ja kehittyvät itsetuntemukseksi:

”Tunnevirittäytyminen on sitä, et antaa lapsen pahalle mielelle luvan ja pystyy kuvittelee miltä lapsest tuntuu. Varmaan yks kiintymyssuhteen merkittäviä juttuja. Lapsi pystyy ymmärtää, et ton aikuisen seuras mul on lupa tuntee hyviä ja pahoja juttuja. Se jos mikä on omiaan lujittamaan suhdetta aikuiseen.”

10.3 Kiintymyssuhteen haasteet ryhmäkodissa

Haasteiksi kiintymyssuhteen luomisessa muodostuvat lapsen yksilölliset ominaisuudet ja hänen kokemansa traumojen laajuus. Sillä on vaikutusta, kuinka paljon emotionaalista tai fyysistä väkivaltaa tai laiminlyöntiä lapsi on joutunut kokemaan. Sitä, kuinka

edellä mainitut asiat ovat vaikuttaneet lapsen persoonaan sekä kehitykseen, pohtii alla oleva kommentti haastatteluista:

”Jos sillä nuorella on jotain päihde- ja mielenterveysongelmia, jotain muuta sellast, mikä estää sen normaaliin suhteen kehittymisen. Tai niin pahat vauriot siel lapsuusiässä, tunnepuolen vauriot, ettei kykene, ei ole nähny mallia, ei osaa.”

Haasteena voidaan pitää myös lapsen ikää ja kehitysvaiheita, jota alla oleva kommentti tukee. Lapsen tulisi luoda kiintymyssuhde lähimpään aikuiseen jo aivan varhaislapsuudessa. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä epätodennäköisempää turvallisen kiintymyssuhteen luominen on erityisestä tuesta ja kuntoutuksesta huolimatta:

”Lapsi on jo niin vanha, et hän on irtaantumas jo omist vanhemmistaa eli alkaa se irtaantumisvaihe, eihän hän ala silloin kehenkään luomaan kiintymyssuhdetta, eihän se ole biologisesti mahdollista, se vaihe meni jo ohi.”

10.3.1 Työntekijöihin liittyvät haasteet

Lastensuojelukentän suuri haaste on saada työntekijöiden vaihtuvuus minimoitua, jotta lasten tunnepuolen tervehtyminen mahdollistuisi. Lastensuojelulaki painottaa lapsen oikeutta läheisiin ihmissuhteisiin sekä lapsen oikeutta saada osakseen ymmärrystä ja rakkautta, mikä ei toteudu lasta hoitavien aikuisten vaihtuessa (Räty 2007, 27.) Erityisesti laitoksiin pitkäaikaissijoitettujen lasten tulisi saada kokemus työntekijöiden aidosta välittämisestä ja halusta olla heidän kanssaan. Tätä haastetta kuvastaa hyvin ryhmäkodin työntekijän haastattelussa esiin noussut alla oleva ajatus:

”Tää on koti heille, mut mähän käyn tääl duunissa.”

Ryhmäkodissa tulee huomioida lasten mahdolliset katkeruuden ja pahanolon tunteet liittyen työntekijän vapauteen elää omaa elämäänsä omassa kodissaan perheensä kanssa. Lapsen voi olla äärettömän vaikeaa ymmärtää, miksi työntekijällä on oikeus ja vapaus poistua talosta elämään henkilökohtaista elämää. Erityisesti kiintymyssuhdevaurioiset lapset, joiden kokemus itsestään on arvoton, tarvitsevat aikuisen vierelleen kasvatukseen ymmärrystään tilanteesta. Alla oleva sitaatti kiteyttää mielestämme erin-

omaisesti tilanteesta syntyvän haasteen, joka vaatii aikuiselta ymmärrystä lapsen tunteita kohtaan, hienovaraisuutta sekä tilanteen avaamista lapselle:

”Miten saa sen suhteen ja luottamuksen siitäkkin huolimatta, et mie lähen välil kotiin.”

10.3.2 Haasteet liittyen biologisiin vanhempiin

Toisten vanhempien, joiden lapsi on kodin ulkopuolelle sijoitettu, voi olla äärettömän vaikeaa hyväksyä tilannetta ja lapsen menettämistä vieraille ihmisille. Asian kieltäminen, muiden ihmisten syyttäminen ja syyllistäminen sekä oman vanhemmuuden arviointiin liittyvä sokeus ovat yleisiä keinoja, joilla mitätöidään lapsen sijoittamisen tarpeellisuus. Mitä enemmän biologinen vanhempi taistelee sijoitusta vastaan, sitä vaikeampaa lapsen on kiinnittyä sijoituspaikkaansa. Tämä tulee esiin alla olevasta työntekijän sitaatista, mutta huomioi myös lapsen lojaliteetin ja tunnesiteen biologiseen kotiin:

”Lapsella tulisi olla lupa olla kiintynyt sinne biologisiin vanhempiin, mut myös lupa kiintyä täällä aikuisiin, että se lapsi tervehtyis tai tavaltaan sen elämä olisi täällä helpompaa. Pitää työntekijänäkin aina hyväksyä se, että biologiset vanhemmat on aina ykkösiä.”

Vanhempien vastustus sijoituspaikkaa ja sen työntekijöitä kohtaan voi saada lapsen voimaan huonosti ja sekoittaa hänen elämänsä vielä entistä kaaosmaisemmaksi. Sijoituspaikan olisi hyvä pyrkiä työskentelemään yhteistyössä vanhempien kanssa, jotta lapsen elämä voisi rauhoittua. Yhteistyöhön vaaditaan kuitenkin molemmat osapuolet ja molempien yhteinen tahto toimia lapsen edun mukaisesti. Jos vanhemmat kaikin keinoin estävät lapsen kiinnittymisen sijoituspaikkaan, on lapsen mahdotonta alkaa muodostaa kiintymyssuhdetta kehenkään työntekijöistä. Kuten olemme Sinkkoseen teoriaosuudessa viitanneet, lapsen kehityksen ja tunnepuolen tervehtymisen hyvät tulokset ovat usein yhteydessä siihen, että vanhemmat hyväksyvät sijoituksen. Tällöin lapsi saa sisäisen luvan kiinnittyä sijaisvanhempiinsa tai huoltajiinsa. Tämä ei kuitenkaan merkitse omien vanhempien hylkäämistä tai siteiden katkeamista heihin. (Sinkkonen 2001, 176–180.)

Erityisesti lyhytaikaisissa sijoituksissa, joissa lapsen toivotaan palaavan kotiin ja perheen tervehtyvän, olisi hyvä miettiä kiintymyssuhteen tukemisen kohdetta. Tätä pohtii myös työntekijä:

”Yks haaste on nää biologiset vanhemmat, et missä määrin vahvistaa sitä suhdetta vai onks se tavallaa pois sieltä. Meilläkin on aika usein tavoitteena se, et lapsi pääsis jossain vaihees kotiin sinne, mistä se on lähteny, niin tota, et kuinka paljo enemmän pitäis tehdä sitä hommaa sitä kautta, et se kiintymyssuhde vahvistuis nimen omaan sinne, jonne se lapsi on kuitenkin jossain vaiheessa menemässä ja asettumassa.”

Jos lapsen oletetaan palaavan kotiinsa, olisi mielestämme lapsen etu tukea kiintymyssuhdetta siihen ihmiseen, johon se on jo lapsen varhaislapsuudessa muodostunut. Tässä nousevat esiin biologisten vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön sekä kuntouttavan perhetyön tärkeys, jotka voivat onnistuessaan muodostua koko perheen elämälaadun kannalta hyvin merkittäviksi.

10.3.3 Työntekijän aiemmista kokemuksista syntyneet haasteet

Tulimme tulokseen, että haastateltavat olivat pohtineet oman historiansa vaikutusta tai ainakin olivat tunnistaneeet itsessään vaikeita tunteita, joille ei välttämättä löydy selitystä. Teoriaosuudessa mainitut Rita, Salmela ja Raaska kirjoittavat aiheesta. Kasvatustajalla voi olla jäänyt omassa historiassaan asioita selvittämättä ja sisäistämättä, jolloin hän ei välttämättä pysty säilyttämään herkkyyttään suhteessa lapseen. (Rita ym. 2010.) Tätä tukevat seuraavanlaiset kommentit haastateltavilta:

”Voi olla ihan itelläänkin jotain estoja ja vaikka mahdollisesti omassa kiintymyssuhteessa jotain mitä on. Esimerkiksi joku läheisyys on hirveen vaikeeta, niin sehän tuo omat haasteensa kyllä.”

”Aina ei ole itekään työntekijänä herkkä, kaikki päivät on niin erilaisia. Ei aina ole ne tuntosarvet koholla.”

Väliavaara (2010,12) toteaa, että ristiriitatilanteet lasten kanssa voivat aiheuttaa työntekijöille vasta-tunteita, jotka ovat merkinä siitä, että kasvattajan lapsuudessa hänen tarpeisiinsa ei ole vastattu. Tällainen tunne voi olla esimerkiksi ärtymys. Haastattele-

mamme työntekijät olivatkin huomanneet itsessään näitä vastatunteita, jotka voivat nousta tietoisuuteen tai esiintyä tiedostamatta:

”Omaa provosoitumistakin mä mietin hirveesti, koska sitäkin tapahtuu, et itekin syttyy semmoseen juttuihin mihin ei pitäis ja sit jälkikäteen mietti, et mikä sen sit aiheutti, et oon niinku ihan kuusvuotias itse tos tilantees.”

Lapsen käyttäytyminen voi toisinaan laukaista kasvattajassa hänen omasta isä- tai äitisuhteestaan sellaisia puolia, jotka ovat jääneet käsittelemättä jotka ovat integroituneet heikosti. Tällöin voi kasvattajan ensireaktio olla vihainen tai ahdistunut, koska hän ei tunne itsekään olevansa tilanteessa täysin turvassa, eikä kykene tarjoamaan turvaa lapselle. (Hughes 2006, 29.) Tätä asiaa ja työntekijän omaa pohdintaa kuvastaa alla oleva sitaatti:

”Tunne kasvaa niin isoks ja tilanne kasvaa sen kokoseks, et sit siin vaan heittäytyy pieneks kiukuttelevaks pojaks.”

10.4 Työntekijän tärkeät henkilökohtaiset ominaisuudet

Teoriaosuudessa on esitelty Iijan ym. tutkimusta tunteiden vaikutuksesta työhön (Iija ym. 1997, 215). Kuten aiemminkin olemme jo aihetta sivunneet, tunteet ja niiden voima olisi otettava huomioon haastavalla työkentällä. Haastattelemamme henkilöt ovat pohtineet reflektiivisesti omia tunteitaan ja sitä miten käsittelemättömät tunteet työssä näkyvät. Lastensuojelun asiakkaiden kannalta erityisen tärkeä on työntekijän oma tutkiva asenne itsensä sisimpää kohtaan. Alla oleva sitaatti kuvaa hyvin sitä kuinka omien ajatusten ja tunteiden tunnistaminen on tärkeää.

”Tutkiva asenne itseään ja työtään kohtaan, analyttinen niin hyvässä kuin pahassakin. Luotettava, rehellinen ja oikeudenmukainen. Kylhän tääl täytyy olla auki, itse läsnä aitona. Tunneäly.”

Kiviniemi ym. pohtivat työntekijän taitoja ja sitä, miten analyttinen työote tukee kuormittavassa työssä. Lastensuojelun työntekijöiden tulisi olla valmiita vastaanottamaan emotionaalista kuormitusta ilman, että itse saa näkyviä tunnereaktioita. Tällainen työskentely mahdollistaa sen, että lapsi voi tutkia itseään ja tarkastella omia tun-

teitaan ja kokemuksiin turvassa. (Kiviniemi ym. 2007, 10.) Haastateltavat pohtivat, miten lapsen tunnereaktioita voisi vastaanottaa:

”Kyky asettuu sinne lapsen asemaan. Rohkeutta asettua sinne asemaan, et tavallaan ei voi pelätä mitä siltä lapselta tulee, vaan on uskallettava ottaa kaikki vastaan, mitä sieltä tulee.”

10.4.1 Työntekijän omat kokemukset

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys pyrkii luomaan pohtivan asenteen oman itsensä tutkimiseen ja oman kiintymyssuhdehistoriansa ajattelemiseen sekä sen ymmärtämiseen, kuinka voimakas ihmiseen vaikuttava tekijä kiintymyssuhde on. Haastattelemamme työntekijät vaikuttivat siltä, että olisivat pohtineet omaa kiintymyssuhdetustaansa.

”Varmaan se, että mistä me olemme lähtöisin ja se, että minkälaisista perheistä ja miten meidät on kasvatettu, kyllä se mun mielestä vaikuttaa ihan hirvesti siihen, että miten sinä olet myös täällä lasten kanssa. Vaikka kuinka olisit sitten lukenut kirjasta, mutta että kuitenkin kun persoonalla tätä työtä tehdään, niin kyllä se vaikuttaa.”

Hughesin teoriaan pohjaten kasvattajan oma kiintymyssuhdehistoria on osoittautunut erittäin merkittäväksi lastensuojelutyön tekemisessä (Hughes 2006, 30–31). Jaakkola toteaa myös sen, että vielä nykyäänkin usein ohitetaan kasvattajan oma kiintymyssuhde, joka olisi kuitenkin yksi keskeisiä työn tekemisen välineitä traumatisoituneiden lasten kanssa (Jaakkola 2013, 32). Alla oleva sitaatti kuvastaa hyvin sitä, miten työntekijäkin huomaa omat herkat kohtansa:

”Se, että tulee joku asia eteen, niin se tuokin sitten jotain omia muistoja itsestään ja siten lapsuudestaan, ja voi olla, että sitä tilannetta voi olla tosi vaikea käsitellä, jos siellä on itellään jotain käsittelemättömiä asioita niin tavallaan samaan aiheeseen liittyy.”

Hughesin teorian mukaan on tärkeää saada käsiteltyä kasvattajan oma kiintymyssuhdehistoria niin, että hän pystyy hallitsemaan nykytilanteen tavalla, josta on hyötyä. Jos lapsen tunne-elämä aktivoi jotakin kasvattajan omasta menneisyydestä, kasvattajan ei

silti tarvitsisi puolustautua, vaan hänen olisi tärkeää pystyä keskittymään lapsen sen hetkiseen tunteeseen ja kokemusmaailmaan. (Hughes 2006, 383–384.) Haastattelemamme henkilöt olivat selvästi pohtineet omia kokemuksiaan ja sitä, millaisia tunteita on ollut vaikea jäsentää ja tutkia nykyisyydessä.

”On jotain, jotkut asiat, kuten vaikka suru on semmonen, mitä ei oikein ikinä oo käsitelty. Se on niiku semmonen, missä huomaa ite, et mitä nytte. Se on varmaan aika monel se suru semmonen.”

10.4.2 Työnohjaus sekä työntekijän terapia

Tehdessämme tätä työtä pohdimme monesti, kuinka tärkeä rooli on kasvattajan omilla lapsuuden kokemuksilla lastensuojelutyötä tehdessä. Monet haastateltavammekin olivat tulleet lopputulokseen, kuinka esimerkiksi henkilökohtainen työnohjaus olisi perusteltua ja tärkeää omalle jaksamiselle sekä asioiden syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämiselle. Alla oleva kommentti tukee päätelmäämme työnohjauksen tärkeydestä:

”Yksilöterapia ois jokaiselle tätä työtä tekeväälle tarpeen. Niinku työnohjaus, siellä ei kuitenkaan voida kaivella jokaisen menneisyyttä.”

Palmu (2012) kirjoittaa työnohjauksen tavoitteista antaa työntekijälle mahdollisuus tarkastella työhön liittyviä kokemuksia ymmärtävässä ja tutkivassa ilmapiirissä. Tällöin työntekijän ammatti-identiteetti ja työroolin hallinta mahdollistuvat. Tämä auttaa työntekijää jaksamaan työssään. Myös Poutiainen (2009) kiteyttää asian mielestämme hyväksi kokonaisuudeksi. Terapian tarkoituksena on toimia aiempien vaikeiden kokemusten ja nykypäivän ongelmien välillä sillanrakentajana niin, että asiat saavat oikeat mittasuhteet. Tämä mahdollistaa uudenlaisen ymmärryksen asioihin. Tinttarallan työntekijät olivat itsekin tuntuneet oivaltaneen oman kiintymys-suhdemallin ja nykypäivän yhteneväisyyden sekä terapian luomat mahdollisuudet, kuten sitaatista voidaan päätellä:

”Jos jokainen voisi käydä jossain terapiassa, niin kaivella sieltä ne omat möyköt esiin sieltä omasta historiasta lapsuudesta asti. Se voi olla, et sieltä jokaiselta löytyis joku, mikä voi jollain tavalla olla esteenä, kun yritetään muodostaa kiintymyssuhdetta.”

11 POHDINTA

11.1 Yhteenveto

Mielestämme opinnäytetyömme teoriaosuus tuki vahvasti työntekijöiden kokemuksia lastensuojelun arjesta kiintymyssuhdevaurioisten lasten parissa. Empiirisessä osassa esiin nousseet asiat eivät jääneet pelkiksi teoreettisiksi pohdinnoiksi, vaan näyttäytyvät konkreettisesti lasten ja heidän kasvattajiensa elämässä. Muun muassa kiintymyssuhdevaurioisten lasten oirehtiminen Tinttarallan työntekijöiden kuvailemana vastasi vahvasti teoriaosuudessa kuvailtua lasten käyttäytymistä.

Työssämme pohdimme kiintymyssuhdetta tukevia menetelmiä. Niistä kaikkein vaikeimmaksi, mutta mielestämme parhaaksi menetelmäksi, totesimme työntekijöiden oman kiintymyssuhdehistorian selvittämisen. Sitä seuraa mahdollisuus omaksua muun muassa PACE-asetus, joka on yksi tehokkaimmista lapsen kiintymyssuhdetta eheyttävistä menetelmistä. Oli positiivista todeta, kuinka osa kiintymyssuhdetta tukevista menetelmistä, kuten lähiaikuisuus, oli jo käytössä Tinttarallan arjessa tukemassa lapsen kiinnittymistä. Aito läsnäolo ja lapsen kaikkien tunteiden kestäminen tulivat esille työssämme useaan otteeseen kiintymyssuhdetta tukevana tapana työskennellä. Niin teoriaosuudessa esiin nousseet asiat kuin haastattelutkin painottivat lasten tukemista ja tunnepuolen eheyttämistä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mutta silti pitäen mielessä, että parempi myöhään kuin ei milloinkaan.

Kiintymyssuhteen haasteet ryhmäkodissa ovat melko ilmeiset. Työntekijöiden haastatteluissa nousi suurena haasteena esiin se, miten tukea kiintymyssuhdetta, kun työntekijät ovat ”vain” töissä ryhmäkodissa ja elävät samanaikaisesti myös omaa henkilökohtaista elämäänsä. Muita haasteita aiheuttavat biologisten vanhempien negatiiviset tunteet lastensuojelua kohtaan, sillä lasten on vaikea kiinnittyä uusiin aikuisiin, jos he eivät saa tähän omilta vanhemmiltaan hyväksyntää. Teoriaosuudessa vahvasti esiin nousseet työntekijöiden omat kehityshaasteet ja oman kiintymyssuhdehistorian käsittelyn vaiheet koetaan myös haasteina arjen työssä. Kasvattajien omat käsittelemättömät tunteet voivat projisoida lapsiin tai vaikuttaa työn tekemisen herkkyyteen.

Työntekijät pohtivat haastatteluissa työnohjauksen sekä yksilöterapian luomia mahdollisuuksia tehdä lastensuojelutyötä. Tätä pohdintaa teoriakin tukee. Turvallisen kiintymyssuhteen rakentumiseen vaikuttavat aikuisen kognitiiviset sekä itsereflektiiviset taidot. Kun työntekijä kykenee säilyttämään vaikeissakin asioissa itsensä turvallisessa sekä hyväksyvässä tunteessa, kykenee hän tarjoamaan myös lapselle mahdollisuuksia käsitellä tunteita uudella tavalla. Kiintymyssuhteen tärkein ulottuvuushan on olla tunteiden säätelyjärjestelmä.

11.2 Luotettavuuspohdinta

Haastattelusitaattien kanssa emme tutkimuksen eettisyyden vuoksi halunneet luokitella lainauksia millään tavoin, vaan pidimme ne kaikki yhtä tunnistamattomina. Jos olisimme luokitelleet lainaukset haastateltavien mukaan esimerkiksi H1, H2 ja niin edelleen, olisi mielestämme syntynyt riski jonkun haastateltavan tunnistamisesta. Haastatteluissa pohdittiin hyvin henkilökohtaisia kokemuksia, joten halusimme ehdottomasti taata lupaamamme nimettömyyden haastatelluille työntekijöille.

Tutkimustulostemme luotettavuus perustuu melko pieneen näytteeseen, mutta toisaalta antaa juuri kyseisestä ryhmäkodista perusteellisen kuvan, sillä haastattelimme kaikki heidän pitkäaikaisimmat työntekijänsä. Haastattelukysymykset ja vastausten analyysi perustuvat opinnäytetyön tekijöiden omiin aineiston arvottamisiin ja tulkintoihin, eli mitä itse pidimme tärkeänä ja merkityksellisenä tutkimuksen kannalta.

11.3 Oman oppimisprosessin kuvaus

Oppimisprosessi on ollut molemmille äärimmäisen hyödyllinen. Olimme molemmat pohtineet jo ennen opinnäytetyön aloittamista ihmisen käyttäytymiseen liittyvää problematiikkaa. Erityisesti lastensuojelun puolella aikuisten käytös lasta kohtaan on herättänyt ajatuksia ja mietteitä siitä, ymmärtävätkö lastensuojelussa työskentelevät työntekijät kiintymyssuhdevaurioita ja niiden aiheuttamia ongelmia normaalissa elämässä. Toinen merkittävä pohdinnan aihe on ollut työntekijän omat kokemukset ja niiden vaikutukset jokapäiväiseen elämään sijoitettujen lasten kanssa. Näistä lähtökohdista on ollut mielenkiintoista alkaa työstämään erittäin kiinnostavaa aiheitamme.

Oma oppimisenprosessi on ollut melkoinen ja palvelee oman ammatillisuuden kehittymistä sosiaalialalla huomattavasti. Teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen antoi

monipuolisesti lisätietoa kiintymyssuhteesta ja sen häiriöistä sekä siitä, miten ne näkyvät lasten käytöksessä. Haastattelut ja niiden analysointi sekä sitominen teoriaan ovat antaneet meille prosessin aikana tietoa ja syvällistä ymmärrystä siihen, miksi ja miten ihmiset toimivat tunteidensa ohjailemina.

On ollut hienoa löytää itsestään koko opinnäytetyöprosessin ajan uusia puolia ja ihmetuksen aiheita; työtä tehdessä on sukeltanut omaan kiintymyssuhdehistoriaan ja saanut prosessoida sitä tässä tutkimustyön ohessa. Kaikki nämä tunteet ja kokemukset ovat varmasti hyödyksi tulevaisuudessa ja erityisesti lastensuojelun laadullisessa kehittämisessä. Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin tehokas ammatillisen kasvun väline. Se on tuottanut paljon uutta, syvällistä tietoa jokapäiväiseen elämäämme. Pystymme hyödyntämään saamaamme tietoa kiintymyssuhteesta muuallakin kuin lastensuojelun kentällä, muun muassa varhaiskasvatuksen parissa.

11.4 Kehittämisehdotukset

Olemme pohtineet Ryhmäkoti Tinttarallan toimintaa ja heidän tarjoamiaan palveluita kiintymyssuhteeltaan vaurioituneille sijoitetuille lapsille sekä työntekijöiden oman kiintymyssuhdehistorian vaikutusta työn tekemiseen. Ryhmäkodissa on jo käytössä monipuolisesti menetelmiä, joiden avulla tuetaan lapsen kuntoutumista ja tervehtymistä. Muun muassa lähiaikuisuus ja hoitava, perusturvallinen arki kiinnittävät sijoitettua lasta Tinttarallaan ja työntekijöihin. Tutkimuksessamme on vahvasti painottunut työntekijän rooli sijoitetun lapsen elämässä, ja olemme sitä mieltä, että työntekijällä on erittäin suuri merkitys lapsen kuntoutumiseen. Tämän vuoksi ryhmäkodin henkilöstörekrytointi tulee tehdä suurella huolella, jotta lasten elämään osallistuvat ihmiset omaisivat ammatillisuuden, herkkyyden ja lempeyden toteuttaa sitoutunutta lastensuojelutyötä.

Lastensuojelun työntekijöiden tulisi tiedollisesti olla ajan tasalla ja ymmärtää lasten oirehtimista sekä käytöksen syitä. Tällä vältetään aikuisen ylilyönnit ja epäasialliset reaktiot lapsen traumaista kumpuavaan häiriökäyttäytymiseen. Työntekijöiden ammatillista näkemystä ja erityisosaamista voi vahvistaa esimerkiksi erilaisten koulutusten kautta. Niitä järjestävät useat ammattikorkeakoulut ja yliopistot avoimien polkujen kautta sekä alan yksityiset luennoitsijat ja kouluttajat. Esimerkiksi kiintymyssuhteesta, traumatisoituneen lapsen kohtaamisesta sekä PACE-asenteesta on olemassa koulutuk-

sia, jotka itse koemme äärimmäisen tärkeiksi, kun työskennellään lastensuojelun haastavien asiakkaiden ja kipeiden kokemusten sekä tunteiden keskellä.

Ryhmäkoti Tinttarallassa on jo kiintymyssuhdetta tukevana menetelmänä käytössä lähiaikuisuus. Menetelmän onnistunut toteuttaminen sisältää moninaisia haasteita, joita voivat olla työntekijöiden vaihtuvuus ja työntekijöiden suorittama valikointi aikuislapsipareista. Mitä pidemmälle menetelmää saisi toteutettua lapsilähtöisesti ja luontaisen kiintymisen perusteella, sitä syvempiä tunteita ja vahvempaa kiinnittymistä syntyi. Tämän vuoksi menetelmän jalostus olisi äärettömän tärkeää yksikön sisällä. Mielestämme olisi hyvä, jos jokaiselle lapselle nimettäisiin jatkossa kaksi lähiaikuista. Tällöin kiinnittymisessä säilyisi nykyistä suurempi jatkuvuus ja turva henkilövaihdokista huolimatta. Kahden lähiaikuisen nimeäminen lisäisi myös henkilökemioiden yhteensopivuutta, koska lapsella olisi vaihtoehto yhden määrätyn aikuisen sijaan. Kaikki lähiaikuisen kanssa yhdessä tehtävä toiminnan kehittäminen olisi hyvä olla yhdessä suunniteltua ja lapsilähtöistä. Näin lapsen ääni ja osallisuus saataisiin vahvemmin mukaan arjen toimintaan. On hyvä muistaa se, ettei lähiaikuisen ole tarkoitus olla lapsen ensisijainen käskyttäjä ja kurinpitäjä, vaan ennen kaikkea hänen kuuntelijansa sekä oikeuksiensa puolustaja. Hän on myös mahdollisesti lähin linkki lapsen biologiseen kotiin, sekä kuntouttavan perhetyön toteuttaja lapsen kotiuttamisen edistämiseksi. Lähiaikuisen menetelmää ja sen tehokkuutta kiintymyssuhdetta tukevana menetelmänä olisi hyödyllistä tutkia lisää. Mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi esimerkiksi pohtia lähiaikuisuutta lapsen näkökulmasta: kuinka hän kokee lähiaikuisuuden ja kuinka kasvatetaan lapsen osallisuutta menetelmän avulla.

Mielestämme lapsen ja lähiaikuisen suhdetta tulisi pyrkiä syventämään lapsilähtöisesti mahdollisimman pitkälle. Olisi ensiarvoisen tärkeää saada lapselle aito tunneside yhteen ihmiseen ja tukea suhteen toteutumista intensiivisesti ryhmäkodin kaikin keinoin. Olisi tärkeää saada lapselle turvallinen, luotettava aikuinen, jonka kanssa lapsi saisi kokemuksen omasta arvokkuudestaan ja ainutlaatuisuudestaan. Yhden tunnesiteen kautta lapsi voisi konkreettisesti kokea erilaisia tunnetiloja, kuten rakkautta, iloa ja ikävää. Kun lapsen onnistuu luoda yksi turvallinen kiintymyssuhde aikuiseen, sen jälkeen hän pystyy irrottautumaan ensisijaisesta kiintymyshahmostaan ja hyödyntämään oppimiaan tunne-, vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja muissa ihmissuhteissaan.

Lapsen kiintymyssuhdetta tukiessa olisi äärimmäisen tärkeää saada lapsi ymmärtämään, että aikuinen haluaa olla hänen kanssaan, ja että myös aikuinen pitää tätä yhteistä aikaa lapsen kanssa tärkeänä. Lapselle ei saisi syntyä kokemusta työntekijän velvollisuudesta olla lapsen kanssa, vaan sen tulisi olla aitoa läsnäoloa. Mielestämme kiintymisen ja lapsen tunnepuolen eheytyksen kannalta olisi hyvä, jos työntekijät eivät milloinkaan painottaisi lapsille heidän tekevän ”vain työtään”. Vaikka ryhmäkodin työntekijät tekevätkin työtä, olisi sen hyvä olla myös aitoa lämpöä ja välittämistä lapsia kohtaan. Kun puhutaan pitkäaikaissijoitetuista pienistä lapsista ja ryhmäkotiin sitoutuneista työntekijöistä, kiintymyssuhteen tukeminen vaatii aikuiselta oman sydämensä avaamista lapselle ja aitojen tunteiden syttymistä lasta kohtaan. Kuinka voisi vaatia lasta avaamaan oman maailmansa aikuiselle, jos ei ole itse valmis avaamaan omaansa lapselle?

Lastensuojelussa työntekijät kohtaavat monenlaisia vaikeita ja kipeitä tunteita. Myönteinen suhtautuminen vaikeiden tunteiden keskellä ei ole helppoa. Työntekijän tulee pystyä kokemaan olevansa turvassa, vaikka tunteet olisivatkin hankalia. Se, että kykenee säilyttämään avoimuuden ja empaattisen suhtautumisen haastaviin lapsiin, edellyttää hyvää itsereflektiötaitoa sekä omien vajaavaisuuksien hyväksymistä. Kiintymyssuhteen rakentaminen vaatii aitoa hetkessä elämistä ja vahvaa tunnevirittäytymisen kykyä. Tällaiset vaatimukset eivät ole helppoja toteuttaa ilman syy- ja seuraussuhteiden sekä oman historiansa ymmärtämistä. Tämän vuoksi pitäisimme erittäin merkityksellisenä henkilökohtaisen työnohjauksen tarjoamista lastensuojelun työntekijöille. Ryhmäkoti Tinttaralla mahdollistaa tällä hetkellä laadukkaan ryhmätyönohjauksen työntekijöilleen, mutta kehittymishaasteena näkisimme yksilötason työnohjauksen, jossa työntekijä saisi kasvatettua hyvinvointiaan sekä vahvistuisi ammatillisesti ja voimaantuisi. Yksilötyönohjaus on kustannuksiltaan arvokasta, mutta toisaalta se voidaan nähdä yritystoiminnassa kilpailuvalttina, positiivisena edelläkäymisenä sekä hyvänä keinona sitouttaa työntekijä yritykseen.

Lastensuojelun suuri haaste on saada kiinnitettyä työntekijät yrityksiin, minkä kautta mahdollistuu lapsen tunnepuolen eheytyminen. Jatkotutkimuksena nostaisimme esiin työntekijöiden sitouttamisen lastensuojelulaitokseen ja sen, mistä syistä työntekijöiden vaihtuvuus on suurta. Tällainen tutkimus vaatisi mielestämme kvantitatiivisen otan-

nan, jonka kautta nähtäisiin luotettavammin pääasiallisia syitä, joista vaihtuvuus johtuu. Määrällisen tutkimuksen avulla esiinnoituneita vaihtuvuuden syitä voidaan tarkemmin avata ja tutkia kvalitatiivisen tutkimuksen kautta, jossa pohditaan työhön sitouttamista ja sen haasteita syvemmin.

Työntekijän oma terapiassa käyminen mahdollistaisi mielestämme PACE-asenteen hyödyntämisen traumatisoituneiden lasten kanssa työskenneltäessä. Kärsivällisyys, suvaitsevaisuus, kiinnostus ja empaattisuus antavat mahdollisuuden sijoitetullekin lapselle kokea olevansa tärkeä ja rakastettu. Nämä edellä mainitut tunteet ovat pohjana kiintymyssuhteen rakentumiselle. Tämä kokonaisuus toteutettuna lastensuojelulaitoksen hektisessä arjessa voi olla idealistista, ruusunpunaista ajattelua, mutta myös omiaan luomaan valoa synkäksi yleistetyin lastensuojelun ylle. Toivomme, että kuvatu-
lainen asenne, joka muodostuu aidosta välittämisestä, lämmöstä, lempeydestä, inhimillisyydestä ja rakkaudesta, olisi uuden sukupolven työmenetelmä lastensuojelussa.

LÄHTEET

Aalto, E., Alasuutari, M., Heino, T., Lamponen, T. & Rautanen, N. Suojeltu lapsuus? Raportti Lapsuudentutkimuksen päiviltä 2011. Tampere: Tampereen yliopisto-paino.

Hanson, R. 2013. Reactive Attachment Disorder: What We Know about the Disorder and Implications for Treatment. Saatavissa:<http://cmx.sagepub.com/content/5/2/137>.short [viitattu 22.7.2013].

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hughes, D. A. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen – rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: Tammer-paino.

Iija, A., Almqvist, S. & Kiviharju-Rissanen, U. 1997. Mielenterveystyön perusteet hoitotyössä. 2. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Jaakkola, H. 2013. Kohtaa ja kuule. 30 päivää – lastensuojelun ammattilaisille.

Jernberg A. & Booth P. 2003. Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Karlsson, L. 2005. Sadutus - Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000-sarja.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Kiviniemi, L., Läksy, M-L., Matinlauri, T., Nevalainen, K., Ruotsalainen, K., Seppänen, U-M. & Vuokila-Oikkonen, P. 2007. Minä mielenterveystyön tekijänä. Helsinki: Edita.

Kokko, R.-L. 2006. Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Koponen, A. 2005. Haavoittuva lapsi – Sikiöaikana alkoholille altistuneiden lasten elämä. Kotu-tutkimuksia. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Koskiluoma, K. 2013. Päätoimittajalta, 30 päivää –lastensuojelun ammattilaisille.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, Finlex. 1§ & 49§ Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#a417-2007>

[viitattu 26.8.2013]

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti 2013. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/[viitattu 20.7.2013].

Mäkelä, I. 2009. Tilaa kotona ja sydämessä. Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21821/URN_NBN_fi_jyu-200910013959.pdf?sequence=1 [viitattu 30.8.2013].

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Männikkö. 2001. Väestöliitto 2013. Turvallinen Kiintymyssuhde. Saatavissa:

http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/parisuhdetietoa-ammattilaisille/tietoa_parisuhdeammattilaisille/pariterapian_teorioita/kiintymyssuhdeteoria/kiintymyssuhde_ja_parisuhde/turvallinen_kiintymyssuhde/ [viitattu 25.7.2013].

Olander, S. 2011."Unelmoin tavallisen nuoren elämästä" Menneisyysmatka jälkihuoltonuoren kanssa. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24659/Olander_Sanna.pdf?sequence=1 [viitattu 30.8.2013].

Opetushallitus. 2013. Tunnetaitojen harjoittelu. Menetelmäopetuksen tietovaranto.

Saatavissa: <http://www.edu.fi>

[/tunteesta_tunteeseen/tunnetaitoja_oppii_harjoittelemalla#2](http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunnetaitoja_oppii_harjoittelemalla#2) [viitattu 15.6.2013].

Oranen, M. Lastensuojelun nykytila ja edunvalvonta. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun edunvalvontakoulutus 7.6.2012. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/17022a1b-a23a-4010-8d58-ea6834a2f80d/Lastensuojelun+nykytila+ja+edunvalvonta+Mikko+Oranen+07062012.pdf> [viitattu 3.7.2013].

Palmu, P. 2012. Mielenterveysseuran koulutusluennot. Tukihenkilön oma jaksaminen ja sen tukeminen. 29.3.2012.

Poutiainen, P. 2009. Tietotaito Group DDP. Saatavissa: <http://www.tietotaitogroup.fi/etusivu/ddp/> [viitattu 25.7.2013].

Psykoterapia. Mielenterveyden keskusliitto. Saatavissa: http://www.mtkl.fi/tietopankki/mista_apua/psykoterapia/ [viitattu 18.7.2013].

Rita, N., Salmela, L., Raaska, H. Kiintymyssuhde – oppia arkeen ja näkökulmia terapiaan. Rauma 21.–22.10.2010. Saatavissa: <http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDoQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.turku.fi%2FPublic%2Fdownload.aspx%3FID%3D120583%26GUID%3D%257B6C3AAAF68-FA41-4D3A-A082-E01C0B23C90D%257D&ei=7qzVUffSFIKQ4AStzY-DIAQ&usg=AFQjCNF0bRYCah4KzL5fNBewQN5rqKV-9w&sig2=SBfnFPa1VaSIpt6bcFI2w&bvm=bv.48705608,d.bGE> [viitattu 4.7.2013].

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa –Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. Teemoittelu. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html [viitattu 26.9.2013].

Savolainen, M. 2000. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Saatavissa: <http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm> [viitattu 26.9.2013].

Schulman, G. 2006. Psykoterapia. 25(2), 83—97. Saatavissa: <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/schulman206.htm> [viitattu 26.7.2013].

Silven, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet, Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell.

Ström-Hietanen, J. Ryhmäkodin johtaja. Haastattelu sähköpostitse 2013. Kuusankoski: Ryhmäkoti Tinttaralla Oy.

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2013. Saatavissa:http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf [viitattu 3.7.2013].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Työnohjauksessa käyty keskustelu. Ryhmäkoti Tinttaralla, 2013.

Välivaara, C. 2010. Ihmeet tapahtuvat arjessa! Kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. 2010. Saatavissa: http://www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/raportit/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf [viitattu 1.7.2013].

Teemahaastattelun runko, haastatteliijoille

1. Yleistä kiintymyssuhteesta ja ajatuksia ryhmäkodin lasten kiintymyssuhteesta

- Kerro mitä on mielestäsi kiintymyssuhde, miten se kehittyy ja mihin se vaikuttaa?
- Kuinka mielestäsi kiintymyssuhdevaurioitunut lapsi oirehtii?

2. Menetelmät, joilla kiintymyssuhdetta vahvistetaan/tuetaan, suhteen alussa/myöhemmin

- Minkälaisia työmenetelmiä koet tärkeäksi käytettävän kiintymyssuhdevaurioitusten lasten kanssa?
- Kuinka suhteen syntymistä kasvattajan ja lapsen välille tuetaan varhaisessa vaiheessa, entä myöhemmin arjen keskellä?
- Kuinka hyvin tunnet käsitteen ”tunnevirittäytyminen”?
- Miten se mielestäsi vaikuttaa kiintymyssuhteen muodostumiseen?
- Koetko, että lähiaikainen-menetelmä tukee kiintymyssuhteen muodostumista?

3. Haasteet

- Minkälaisia haasteita kiintymyssuhteen tukeminen aiheuttaa arjessa?
- Millaisia haasteita kasvattajan ja lapsen välille voi muodostua?
- Mitä mieltä olet kiintymyssuhteen tukemisesta lapsen ja biologisen vanhemman välillä?

- Kuinka se vaikuttaa kiintymyssuhteen muodostumiseen ryhmäkodissa?
- Mitkä syyt ovat estämässä kiintymyssuhteen muodostumista ryhmäkodissa?
- Uskotko, että ryhmäkodissa on mahdollista luoda kiintymyssuhde?

4. Työntekijän oma työtapa, persoona ja omat kokemukset – kiintymyssuhdehistoria

- Kuinka tietoinen olet kasvattajana toimintaasi vaikuttavista tekijöistä?
- Mitkä henkilökohtaiset ominaisuudet koet tärkeiksi työskennellessäsi traumatisoituneiden lasten parissa?
- Missä tilanteessa koet, että omat lapsuuden hoivakokemukset vaikuttavat työhösi?
- Miten koet kiintymyssuhdehistorian vaikuttavan työhön kasvattajana?
- Kuinka vahvasti omat käsittelemättömät tunteesi ohjaavat työntekoasi?

Teemahaastattelun runko, haastateltavan versio

1. Yleistä kiintymyssuhteesta ja ajatuksia ryhmäkodin lasten kiintymyssuhteesta
2. Menetelmät, joilla kiintymyssuhdetta vahvistetaan/tuetaan
3. Haasteet kiintymyssuhteen muodostumiseksi
4. Työntekijän oma työtapa, persoona ja omat kokemukset – kiintymyssuhdehistoria